

RINGERIKE

RINGERIKE

1940-41

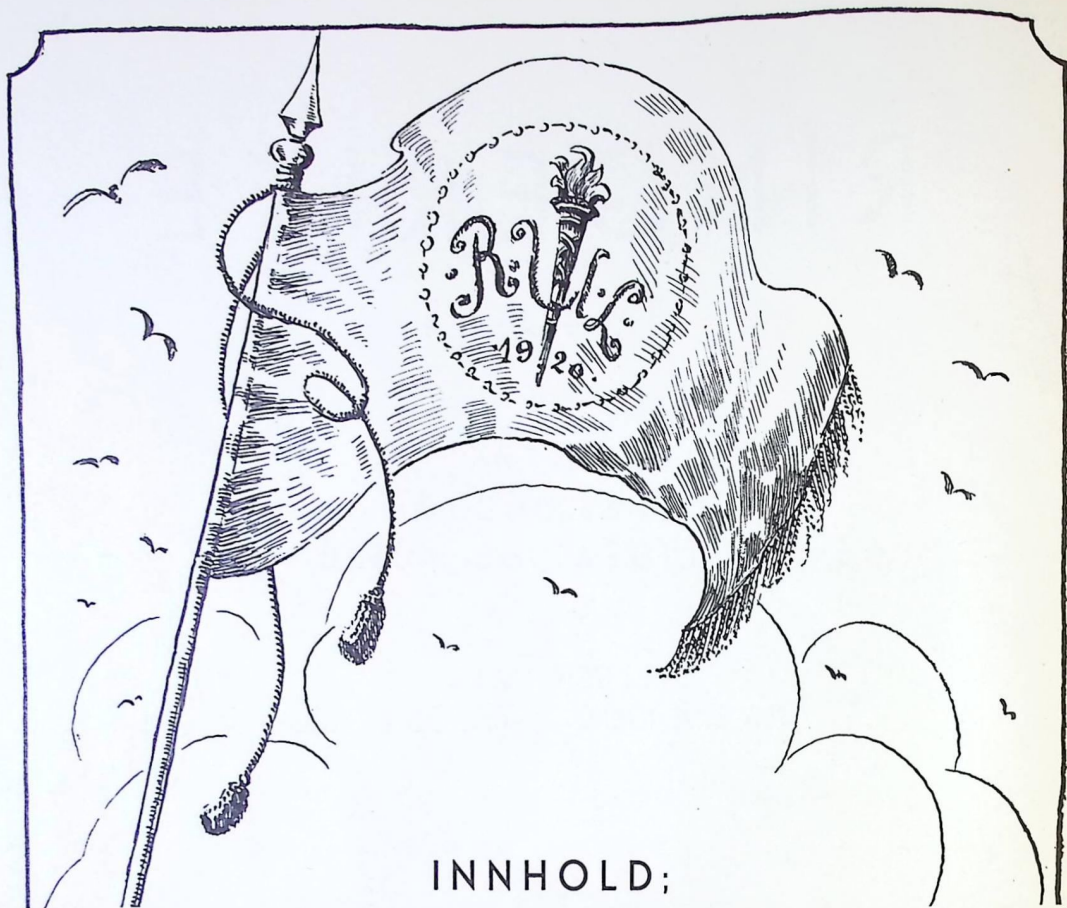
UTGITT AV
RINGERIKES UNGDOMSLAG
OG RINGERIKES MUSEUM

VED
ELLEN HALS
OLA BRÆNDEN – HANS JOHNSRUD

OSLO 1940
SNORRE BOKTRYKKERI

INNHold;

Omslagsbillede	Altertavle i Norderhov kirke	
EIVIND BERGGRAV: Bildet som ser	Side	3
ELLING M. SOLHEIM: Gro Norge	„	4
NILS HALS: Klekken	„	6
ANDERS VILJUGREIN: Major Jürgensen og hans datter fru Wilhelmine Neumann	„	10
OLA BRÆNDEN: Fra krigsårene 1807—14	„	13
ELLING M. SOLHEIM: En høstvandring med Harald Solberg	„	15
K. DØSSLAND: Litt om Hans Nilsen Hauge på Ringerike og Eiker		
OLA BRÆNDEN: Finnenes bosetting på Krokskogen	„	19
OLA BRÆNDEN: Fra høst til høst 1939—40	„	21
EINAR HEIMÅS-DOKKEN: Om Ådalens alle tiders største jeger. Bendik Amundstua	„	24

Bildet som ser.

Et Kristusbillede som så mange, malt av en som ikke har sett ham, eller vet hvordan han så ut, et usedvanlig godt maleri riktignok — kan det likevel bli annet enn noe en betrakter litt, og så igjen går over til dagens liv?

Jeg hadde sett det før og likte det godt. Men så var jeg der en av april-dagene 1940, denne gang for å se etter alle *kulene i veggen* som nå var kommet, innslag på innslag i korveggen bak alteret, noen og tyve kuler. Da jeg sto der og studerte på hvilken vei disse drapsmidlene var kommet, oppdaget jeg at det var små skarpe huller i treverket på vingen til albertavlen — ja, lenger inn mot midten også. Interessant å oppdage dem. Mens jeg leter slik etter flere huller innover mot midten, ser plutselig billedets øyne rett inn i mine. Det var ikke meg som oppdaget billedet, men billedet som oppdaget meg. Det levet og så på meg, det talte slik at alt annet forstummet. De myrdende kuler som var rundt omkring, gjorde livet levende i disse øyne som selv hadde levet døden. De bundne henders avmakt overfor de ytre begivenheter ga det hele en skjelvende virkelighet. Smerten i øynene, ropet i dette blikk, hengivenheten i denne tro — det var seiren over død og drap. Han så på meg som han har sett på tusener gjennom tidene som gikk, *den eneste overlevende* i all historie. Kulene var gått like forbi ham, han hadde igjen stått i verdens kamp. Tryggheten lyste inn i meg, ikke som noe overlegent, uberørt, ikke fra én som kjente seg hevet over kamp og nød. Han sto der i Norderhov, midt i min og alles bastede og bundne fortvilelseskamp, som en av oss, som den der hadde levet alle ting *med* i alt det som var skjedd i Norges mange hundreder lidende bygder og hjem. Det var bare et uttrykk som svarte til sjelens trang etter å få gi ham et svar: Min Herre og min Gud.

Eivind Berggrav.

Gro Norge.

I.

Her tendtes våre øynes lys
til liv en gang.
I vinterstormens tunge gys
vår mor hun sang.

For far han var i skog, på fjell
og stormvilt hav.
Så kom han ikke hjem en kveld
men fant sin grav.

Men utmed veggen sto en hegg,
der sprang hvert år
et sevjesus i værøridd egg,
— så var det vår.

Og i dens milde, gylne duft
ble hjertet rødt,
og lengsler over all fornuft
i fryd ble født.

En stråle av det unge gry,
av kjærlighet
sprang ut og skapte liv påny
fra evighet.

II.

Og gikk vi inn i manndoms år
var landet med.
Det ga oss hugg — det ga oss sår,
det ga oss fred.

Det bød oss ikke dekket bord
av favnen full,
men hugg vi skog og brøytet jord
det ga oss gull,

det gode gull som vårens regn
og somrens sol
gir voksterkraft bak fjellets hegn
inunder pol.

Og langs dets kyst, med stup og sprang
og nakne skjær
gikk havet, evigungt, og sang
i all slags vær.

En sang om mot og unevnt dåd,
om dødens høst.
Å stagge den var ikke råd.
Vår stammes røst.

Den gjensvar ga i unge sinn
alt underveis.
For dag å gå i solgangsvind
på førstereis!

III.

Men stammens røst var også den:
Fra Arilds tid
å møtes, menn imellom menn.
belagt til strid.

Alt stort som fødtes i vårt folk
det fikk sin herd
i kamp, der ingen stakk med dolk
Men hugg med sverd.

I strid ble Norges framtid født,
— vårt skjebnekvad.
Og titt når mannen hadde møtt
sitt Stiklestad.

Dog — sto vår frihetsarv på spill
 da lød et kall
 om troskap — koste hva det vil,
 til Dovres fall.

Da glemtes gammelt nid og nag,
 hver bitter dyst.
 Og hjertet slo med fulle slag
 i nordmenns bryst.

IV.

Hvor godt det er å minnes slikt
 i denne stund.

Det varmer oss så stort og rikt
 til hjertets grunn.

I dag står vi med sinnet spendt
 mot det som skjer,
 med smerter av hva nyss har hendt.
 Og hva så mer?

Det skulle hende oss — i dag:
 For land og hjem
 vår ungdom gikk og falt i slag.
 Vi minnes dem.

De ga sitt liv — vi står igjen
 blandt krigens spor
 med blikk som angstfullt spør: Hvorhen?
 — Og mangler ord.

Men livet sier ikke stopp,
 det gror om grav.
 Og framtidssdagen rødmer opp
 med sine krav:

Du skal i hjertet være hel
 og sann og tru.
 Tar du ditt løft og gir din del
 da lever du.

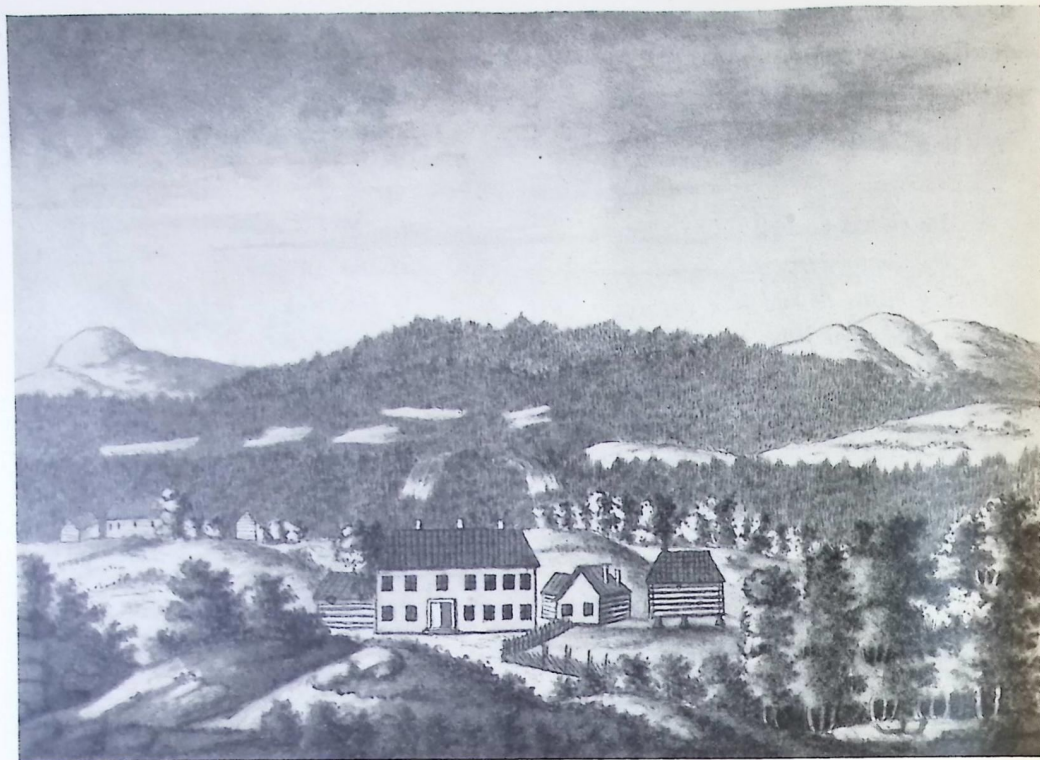
Den går av striden styrket ut,
 med sjelen rik,
 som aldri bøyd av med prut
 og for med svik.

Det folk som møter skjebnens slag
 med styrkens ro
 bær stråler til den framtidssdag
 da nytt skal gro.

— — —

Gro Norge! Gro i våre sinn
 og av vår hand.
 Så siste syn vi lukker inn
 er deg — vårt land.

Elling M. Solheim.

Klekken efter I. S. Riis 1824.

Klekken.

I 1930 uttalte arkitekt Halvor Vreim: «Klekken er nu det rikeste, festligste og nobleste gårdsanlegg som er bevart på Ringerike fra eldre tid». I dag er en brandtomt hvad som er igjen av den gamle slekts- og gjestgivergård, kjent og avholdt langt utover bygdens grenser. Gjennom en slekt, men fremfor alt gjennom en mann vil den bevare en fremskutt plass i ringerikernes hjerter, for kandidaten Engbret Moe Færden opnådde hvad det er blitt meget få tildel, å bli en sagnfigur allerede i levende live.

Det kan kanskje interessere Ringerikes lesere å friske op sitt kjennskap til Klekkens historie, og jeg skal derfor gi en kortfattet fremstilling av den uten å gjøre noe forsøk på å skildre den rolle Klekken spilte i Færdens tid. Denne oppgave vil forhåpentlig bli tatt op en gang av en som har bedre forutsetninger for det enn nedskriveren av disse linjer.

Et munnbitt av jern fra den yngre steinalder er funnet på Klekken. Asleif bodde på Klekken i 1346. Med disse to opplysninger som ikke sier mere enn vi vet fra før av, nemlig at det er en gammel gård vi har for oss, er kildene til Klekkens historie

uttømt helt til slutten av middelalderen. Fra det 16. århundre gir skattemantall noen spredte opplysninger, men først fra midten av 1600-tallet blir kildene så mange at det er mulig å se sammenhengen mellom dem og klarlegge eiendomsforholdene.

Gunder Andersson, bondelensmann på Ringerike, bodde da på Klekken. Vi tør vel forutsette at hans forgjenger som bruker av Klekken, Anders, var hans far, men noe bevis for det lar sig ikke føre. Gunder Andersson kjøpte en part i Klekken i 1635 og overtok i de følgende år etter hvert en større del av gården, så at han i 1661 eiet 2 skpd. 4 lispd. av gårdens samlede skyld, som var 3 skpd. 1 lispd. Hans efterslekt fortsatte å kjøpe parter i gården som var på fremmede hender, så de i begynnelsen av 1700-tallet eiet hele Øvre Klekken med undtagelse av 6 lispd, som var beneficert Jevnaker prestebord. Etter vår sprogbruk vil man si at gården svarte en avgift til Jevnaker sogneprestemede, hvorfor dette hadde panterett i knapt 1/12-part av eiendommen.

Øvre Klekken gikk udelt i arv i Gunder Anders-

Interior fra Klekken.

sønns slekt inntil hans sønnesønns sønnesønns sønn Peder Gundersen, f. 1716, d. 1776 delte den i to. Den ene del gikk over til sønnen Gunder, hvis sønn Paul solgte den i 1805 til major Johan Krohn for 7000 rdl.. Den annen part, hvis videre historie vi her skal følge, solgte Peder Gundersen ut av slekten i 1751, men hans sønn, sersjant Tryg Pedersen, kjøper den tilbake, og fra hans enke går den over til sønnen Peder Trygsen som beholder den til 1802.

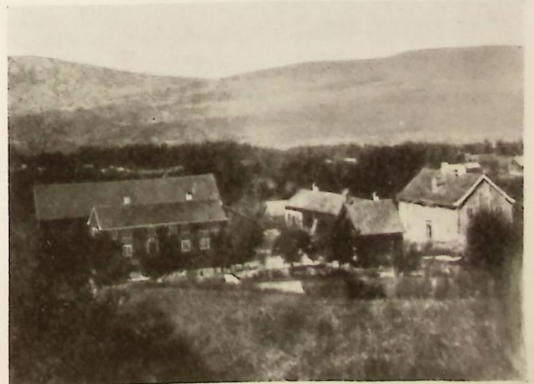
Det er lite å fortelle fra Klekken i de 170 år den var i Gunder Anderssons slekt, og ikke noe av interesse utover den snevreste lokalhistorie. Et utdrag av matriklene som viser Klekkens husdyrhold kan kanskje være av interesse, for de viser at den fulgte med i den almindelige og store fremgang som preget jordbruket i 2. halvdel av 1700-tallet. Redskapene blir bedre, systematisk grøfting blir satt i gang, nye plantesorter som poteter, turnips og kløver blir innført, og fremfor alt, vekselbruk blir mere almindelig. I 1657 fødte Klekken 3 hester, 18 kjøer og kvier, 6 griser, 11 sauer og 10 geiter. I 1723: 4 hester, 18 kjøer, 10 sauer og 18 geiter. I 1822 hadde Øvre Klekken 6 hester og 30 kjøer, og gården var da mindre enn halvparten av hvad den var i utstrekning i 1723.

Sersjant Tryg Pedersen solgte Klekken til en Jevnakermann, Borger Olsen Berger, men Trygs svoger, lensmann Even Saabye, innløste den som sin kones odelsods, for efter noen få år å selge den til Anders Færden for 2166 rdl. Anders Færden (f. 1765, d. 1840) var fra Burud, en gård som i et par hundre år hadde vært i hans slekt. I 1786 blev han gift med den eldste datter på Færden, Marie (f. 1767, d. 1801), og kjøpte samtidig gården av sin kones stedfar, Hans Færden. Anders eldre bror, Haakon, blev gift med Maries søster Anne og overtok fedrenegården Burud. I Anders Færdens ekteskap med Marie Færden var flere barn, men ingen av dem kom til Klekken. Efter Maries død giftet

Anders sig med Marie Breien (f. 1766, d. 1828), datter av Thor Breien og Karen Helgerud. I dette ekteskap var en sønn Thor (f. 1804, d. 1879) som overtok Klekken i 1828. Året efter inngikk Anders livørekontrakt med sine to sønner Ole på Færden og Thor på Klekken, og han bodde dels på Færden og dels på Klekken til han døde på Færden i 1840. Det store våningshus på Klekken som senere blev brukt til gjestgiveri bygget Anders til føderådshus i 1832. Når det eldre våningshus er bygget er usikkert, efter tradisjonen skal det være ca. 1750, og det kan passe godt at det blev reist i Peder Gundersens tid. Han var den siste eier av Klekken før gården blev opstykket. Da det også gikk til bake med slektens økonomi senere, er det ikke sannsynlig at den reiste et så stort våningshus som dette. Omkring 1800 var huset i skrøpelig forfatning, og den omfattende istandsettelse som snart blev utført skyldtes temmelig sikkert den nye eier Anders Færden. Jeg vil tro at huset ved denne anledning også blev påbygget i lengden. Den pyrd i schweizerstil som huset hadde var selvfølgelig av langt senere dato.

Når det har vært anført (H. H. Breien: Optegnelser om slekten Breien) at det har vært gjestgiveri på Klekken i Anders Færdens tid, høres det ikke rimelig ut. For det første var det hus hvor gjestgiveriet skulde holde til ikke bygget ennu, og for det annet er det lite trolig at et velstandspar i Anders og Marie Færdens alder begynner gjestgivervirksomhet. Anders var 48 år da han kjøpte Klekken, og gården var ikke på lang tid i den stand at de kunde holde gjestgiveri. Langt rimeligere er det å anta at det var sønnen Thor som gikk i gang med gjestgiveri. Han var en mann full av initiativ, og her fant han en utvei til å anvende det store hus som var blitt ledig efter farens død. Kanskje så han her en mulighet for å arbeide for sitt kjele-

Klekken ca. 1860.

barn, Ringerikes Sparebank. Gjestgiveriet gav jo anledning til agitasjon i den aller gunstigste atmosfære, og det trakk folk til gården. Veien til banklokalet fra gjestgiveriet var heller ikke lang, de lå i samme hus.

Ringerikes Sparebank var Thor Færdens livsverk. Han hverken undfaget ideen til en sparebank for Ringerike eller satt i den første komite som blev nedsatt for å realisere planene, men han gjorde den til virkelighet etter at den først var blitt opgitt som urealisabel. Begynnelsen var meget beskjeden; man begynte i 1833 en spareinnretning foreløbig for et prøveår. Begynnelsen var lovende, og man besluttet å fortsette. J. Krefting og brødrene Ole og Thor Færden blev valgt til bestyrelse, og ved kgl. resolusjon av 1835 gikk spareinnretningen over til Ringerikes Sparebank. Lokalet blev flyttet fra Hønen til Klekken, og Thor Færden blev kasserer. I den stilling satt han i 47 år, i de første år ikke alene uten lønn, men han betalte selv kontorutgiftene. Senere fikk han 20 rdl. om året, som efter hvert steg til 300 rdl. Da han trakk seg tilbake i 1878, og banken flyttet fra Klekken hadde den en grunnkapital på 52.000 kr. og en forvaltningskapital på 190.000 kr. Startkapitalen var 255 spd., og herav hadde Thor Færden alene skaffet tilveie 200 spd. i bidrag på 5 spd. I Norderhov Sogneselskap gjennom 100 år skriver August Steinhamar: «Thor Færden måtte stri svært for at lære folk hvad renter og procenter var for noget, og måtte anvende al sin overtalelseskunst for at få folk av den gamle skole til å sette sine penger i banken. Ja det kunde endog træffe at større indskytere blandt bygdefolk i begyndelsen forlangte kassererens personlige kaution for de penger de satte inn i banken.» Thor Færden var sekretær i Norderhavs Sogneselskap i 1834—35 og viceformann i 1840—43 og hadde en lang rekke kommunale tillitshverv.

Det springer i øinene at Klekken i Thor Færdens tid måtte være et samlingssted for Ringerike. Gården lå centralt til hvor to hovedveier møtes, her var bank og gjestgiveri, en kunnskapsrik, intelligent og virkelysten husbond, og vertskapet hadde slekt så å si på hver gård som tellet med over Ringerike. Her vanket Asbjørnsen og Jørgen Moe og mange andre av tidens kjente menn hvis vei førte dem over Ringerike. På bakgrunn av dette miljø må man se «kandidatens» rastløse virketrang, allsidige interesser og dype kjærlighet til Ringerike.

Mang: offentlige gjøremål hindret ikke Thor Færden i å drive gårdsbruk i stor stil. I 1840-årene kjøpte han Søndre Løken, som da var op-

stykket i 2 bruk, for tilsammen 4700 spd. og drev disse eiendommer samtidig med Klekken. Da hans nestyngste sønn, Hakon Løken, blev voksen, drev han Søndre Løken i noen år for faren og overtok den senere til eiendom.

Thor Færden var gift med Else Marie Wager (f. 1811, d. 1886), datter av Lars Henriksen Wager og Inger Marie Wager. De hadde 7 barn, 4 sønner og 3 døtre. Sønnene var Lars Færden (f. 1833, d. 1869) bodde på Klekken, Michael Færden (f. 1836, d. 1912) prost og sogneprest til Norderhov, Hakon Færden (f. 1844, d. 1905) overtok som foran nevnt driften av Søndre Løken og kjøpte senere Nordre Løken og flere andre eiendommer, Engebret Moe Færden (f. 1849, d. 1920), kand. theol. 1873, fra 1877 bestyrer av Buskerud nedre amtsskole som flyttet rundt i amtets sydlige herreder og bl. a. steder hadde lokaler på Klekken. I 1928 gikk Klekken ut av slekten. Engebret Færdens søsterdatter, frøken Else Hval, solgte i dette år Klekken til Anton Bakke.

Av Engebret Færden kan det ikke gis et bedre bilde enn det professor Ivar Krohn har tegnet av ham i Drammens og Oplands turistforenings årbok for 1933, og med forfatterens tillatelse gjengir jeg et avsnitt av hans artikkel:

«Ingen har elsket Ringerike høiere enn Engebret Færden. Her fartet han rundt ved dag og ved natt, fra hus til hus, fra krets til krets, fra bygd til bygd; om sommeren i hvit støvfrakk med hvit paraply og ransel på ryggen, om vinteren med pjekkert og i skinnlue. Når det var føre, var kjelken skysen hans, og da pigget han avgårde, ellers småfløi han nesten bestandig. «Det er bare mig», sa Færden, når han banket på hos folk til de utroligste tider av døgnet. Sulten var han som regel da. Nedskriveren herav kan fra sine barneår erindre hans senaftensbesøk i vårt hjem. Ofte gikk turen direkte til spiskammeret, hvor der engang ikke var hensatt annet enn grøten til hundene. Men den gled like lett ned. Færden var utrolig nøisom. Hadde han et erind, en beskjed som skulle gis, en eller annen han skulde konferere med, spilte avstand og tidspunkt ingen rolle. Han løp gjerne de 4 km. fra Klækken til Hønefoss ved 10—11 tiden om kvelden med et brevkort som skulde postlegges, kom så på at han skulde snakke med en mann i Hole (10—15 km.) og drog dit. Hjem kom han på morgensiden engang. Færden kjente alle, og alle kjente ham. En utrettelig vandringsmann som var velsett over alt, når det bare ikke blev altfor sent på natten at han ringte på.

De sene nattbesøk gav ham etterhånden navnet Nikodemus.

Han fløi fra Klækken til Oslo eller til Drammen, og over Krokskogen gikk hans årlige rute. I de yngre år gjaldt jo en slik tur besøk i hjemmet, senere blev det den omvendte vei. En tripp inn til «Morgenbladet» med en artikkel, en vitsett på et konservativt pressemøte eller et besøk i Studenter-samfundet.

Det vil være forståelig at slik som denne mannen krysset Ringerike ut og inn gjennom et langt liv, fikk han et kjennskap og en kjærlighet til denne bygden som ingen annen. Blandt sine store kunnskaper rummet Engebret Færden en dyptgående viden om Ringerike, fra sagaen og fra den nyere historie, slektens gang, eiendommenes skiftet fra slekt til slekt. Som etymologisk forsker var kandidaten med i enhver debatt om gårds- og stedsnavnenes betydning og opprinnelse, og han kom herunder også til å bryte en lanse med sin bror, den høit begavede prost til Norderhov, M. J. Færden, der naturligvis kunde ha andre meninger.

I striden om Anna Kolbjørnsdatter, om hvorvidt det balsamerte lik i Norderhov kirkes gravkjeller virkelig var Anna selv, deltok kandidaten med den iver som var ham egen når det gjaldt Ringerike, dets historie og dets fortidsminner.

Hans vandringer gjaldt hyppig en eller annen stakkar som skulde hjelpes, en innsamling, foredrag eller humoristisk oplesning i ungdomslagene. Historier og småstubber var nemlig Færdens spesialitet. Alltid stod han til tjeneste, forlangte aldri noe vederlag. For sig selv brukte han ører, han hjalp andre med titusener.

Man må vel si at det var synd at den spesielle kunnskapsrikdom denne mann satt inne med, aldri opnådde å ta form i et sammenhengende verk om Ringerike. Men det fikk nok kandidaten aldri tid til. Han stykket sin viden op i utallige journalistiske bidrag og småskrifter. Boken Hønefoss historie, som er særlig verdifull gjennom sine kulturskildringer, skyldtes imidlertid vesentlig Færden, likesom han gav betydelige bidrag til belysning av utviklingen i Drammensvassdraget, Randselven og Bægna.

Leserne vil av det foregående sikkert få inntrykk av at vi her har for oss en type som blir mer og mer sjelden, hvis den da overhodet enn finnes.

Uten å tenke på noen fordel vandret og småfløi kandidaten gjennom et langt liv over Ringeriksslettene for å støtte, oppbygge og hjelpe andre mennesker, og særlig all ungdommen som var hans livs glede. Som hans nære slektning ringerikingen Jørgen Moe var den typiske representant for eventyrene, blev Engebret Moe Færden etterhånden representanten for Ringerike selv, for folkelivet og tradisjonen og alt som heri rummes, fra den sarteste violblå lyrikk til den krasseste realisme.

Og kandidaten blev trofast mot sin ungdoms drøm. Gjennom amtsskolen nådde denne ideens tjener frem til ungdommen, til det *folkelige* element. Ideen fortolket han som det av kristendommen gjennomlyste, beåndede og belivede nasjonale i ord og gjerning, og denne idé bar kandidaten frem.

Billedet av kandidat Færden vilde vært fortegnet om man ikke ofret noen ord i anledning av de mangfoldige historier som finnes efter ham, og som er så karakteristiske for hans begavelse, strålende humør og rammende vidd, når han gjerne og ofte deltok i debatten.

Som den der var fortrolig med sine klassikere, innledet han gjerne med bilder fra grekernes eller romernes historie eller med latinske sentenser. «Jeg vil si som de gamle romere», sa Færden, «non omnia possumus omnes» (ikke enhver forstår sig på alt), og så slapp han humøret løs for anledningen.

Særlig omtalt er hans innlegg mot kvinnestemmeretten, under en livlig ordveksel om dette emne i 80-årenes studentersamfund. Efter å ha hørt på en stund bad Færden om ordet, gikk på katetret og fyrte med stor kraft av følgende tirade: «Hjemme hos oss på Klækken hadde vi e høne som var så urimelig god til å værpe. Så fant a på en dag at hu vilde gale — og så gol a som en hane — men da sluttet a å verpe», hvorefter Færden bukkende forlot talerstolen under stormende bifall. En annen historie er også betegnende for hans humør. Det var i skolestuen, hvor han ikke egentlig holdt noen prøiserdisiplin. En gutt blev lugget kraftig bakfra, glemt i ergrelsen hvor han var og skrek høit: «Er du gælen da, get». «Schy, schy, det nytter ikke å spørre folk om slikt», sa Færden. Og dermed var man ferdig med den saken».

Nils Hals.

Major Jürgensen og hans datter

Av Anders Viljugrein.

fru *Wilhelmine Neumann.*

Blant de mange innflyttere på Ringerike er det vel få som har satt så dype spor etter seg i vårt lands historie som den gamle major og tapre soldat, *Wilhelm Jürgensen til Rytteraker.*

I henvend 25 år levde han med sin familie på Ringerike — «på en av de lyseste pletter han kunne finne i hele Norge», inntil hans kjempekrefter ebber ut i 1842 — 80 år gammel. På Hole kirkegård, under en stor jernplate, hviler Jürgensen og hans trofaste hustru. Inne i en krans av ekeløv står disse enkle ord:

Major Wilhelm Jürgensen.
 Ridder av Danebrog
 født i Schlesvig 1762
 død på Ringeriket 1842.

Wilhelmine Neumann.

Holeværingene vil sikkert med pietet verne om hans siste hvilested, og Ringerikingene har forlenget reist ham en bauta på kirkevangen.

Med få og enkle strøk av det lille som tradisjo-

Jürgensen

Jürgensens navnetrekk.

nen har levnet, skal jeg forsøke å skildre den gamle major — kanskje en av de merkeligste offiserer som har tjent i den norske hær.

Vi møter ham først som ung løytnant på Filefjell omkring 1790 sammen med soldater og veipliktige bønder fra Lærdal i Sogn. Bøndene var stridbare og vrange, de røk uklare og ville ikke gjøre sin plikt. Jürgensen visste at en kraftig neve overalt er aktet og respektert, og ikke minst blant stridbare folk. En dag gikk han plutselig på en av de mest gjenstridige — og gav ham herlig juling. Lærdølene ble rasende, drog kniven og truet høyt og dyrt. Jürgensen gikk på igjen, tok den som skrek høyest og gav ham ornt'lig stokkepryl. Det ble snakket mye om denne julingen i Lærdal, og det er nokså rimelig at denne løytnanten ikke var videre velsett i dalen. Lærdølene hadde et gammelt privilegium. De skulle slippe all militærtjeneste mot å holde veien istand over Filefjell. Dette hadde de kongebrev på. Imidlertid mente danskekongen at det nu var på tide at de også ble soldater, og den 17. mai 1799 bestemte kongen at nu skulle Lærdølene utskrives. Men de møtte ikke opp på sesjonen idet de pukket på sitt kongebrev. *Andris Ljosno* for omkring som agitator. Det ble forsøkt med en ny sesjon, men like lite hjalp det. *Andris Ljosno* og en til drog til kongens Kjøbenhavn til han «far» og klaga, men nu skulle Lærdølene tvinges med våbenmakt. Et kompani med våben og kanoner ble sendt til Lærdal, og *Andris Ljosno* ble henrettet. Da han la sitt hode på blokken sa han: «*Mitt hove kan gå, men kongens ord skal stå.*» Det var Jürgensen som tok ham. «Folg mik, *Andris,*» sa han. Det var i 1802 at Lærdølene skulle knekkes. 4—500

soldater med 2 kanoner ble sendt vestover, og inn Sognefjorden kom det en kanonbåt fra Bergen. Den første Lærdølene så til av hæren var en løytnant, en morsk kar, som de nok kjente fra før. Det var Wilhelm Jürgensen. Han kom en dag i forveien for å tilsi bøndene å møte på fjellet til skyss. Han var ikke redd for å gå inn i fiendens leir, og bøndene lystret. De kjente ham og husket julingen. Dagen etter kom han tilbake i spissen for 100 soldater. Jürgensen var den første bestandig. Dette kom plutselig på Lærdølene, og bestyrtelsen var stor. Trommene dundret, og det ble skutt med kanoner så det ramlet i fjellene. Det var aldeles som når tora slo. Godseier Heiberg fortalte meg at han i sine samlinger på Ambla i Sogn har 2 kanonkuler som ble funnet oppi fjellet for noen år siden. De skjøt en høyløe i brann der.

Leirdølene ga etter, og det Leirdalske Compagnie ble opprettet med kaptein Jürgensen som chef. Det var med mørke, truende miner at folket så på ham da han kom for å slå seg ned i bygden, skriver kaptein H. Angell. Mørk var dalen og mørklett var Jürgensen og bister så han ut. «*Svarten*» kalte Leirdølene ham. Den første søndag han var i Lærdal, kledde han seg i den nye uniform som var bestemt for Leirdølene, og gikk til kirke. Kaptein Angell skildrer ham slik: «Han hadde fjær i hatten og kårde ved siden og gikk bent frem gjennom almuen, der ikke hovet annet enn å gi plass. Han så kvasst på mennene, ingen hilste ham. Han satte seg øverst i kirken, tok uten videre en av storbøndenes stoler. Det vakte oppsikt, bonden klaget, men Jürgensen sa at når han var i uniform, da skulle han sitte fremst og øverst, og dermed ble det.»

Ved sin bestemte og strenge opptreden vant Jürgensen Leirdølene, men det var først i krigen mot Sverige i 1808 og 9, da han førte sitt tapre kompani fra seier til seier, at han vant deres hjerte fullt og helt.

Jürgensen kjøpte gården *Einemo* i Lærdal og ble en foregangsmann for bygden i jordbruk: Det var et stort sprang fra det flate og fruktbare Schlesvig til den vesle, steinete fjellgarden i Lærdal. Engang hadde han satt sine høysåter uvørrant til på en haug. Han kjente ikke hvirvelvinden i Lærdal. Rett som det er, får han se høyet hvirvler lystig i været. Da roper kapteinen på sin hustru: «*Ach mutter, mutter, kom mahl hier! Se hvilket nideligt syn! Det er doch interessant at drife den jord udi Norge.*»

Major Jürgensen levde et lykkelig familieliv i forholdsvis beskjedne kår. Hans hustru, Maria Eckstrøm, var født i Båhuslen i Sverige i 1769, men ble oppfostret hos kjøbmann Brun i Halden. Jürgensen's eneste datter, *Wilhelmine Marie* var født i Lærdal 4. april 1807. I 1835 ble hun gift med premierløytnant *Carl Georg Neumann*, sønn av major Neumann på Bjørke ved Ask. I 1845 kjøpte major Neumann Stigsrud-Haug i Tyristrand av verkseier C. M. Wardrum. Løytnant Neumann og frue drev gården i mange år. Den ble også kalt Neumanns-Haug. Gamle Lice *Mitten* på Nakkerud, som er 85 år, forteller meg at hennes mor, Randi Kløyvenga, tjente i 7 år hos Neumanns på Stigsrud-Haug. Fru Jürgensen bodde i mange år etter majorens død hos sin datter og døde her i 1851. Hun ble rar og ville ikke spise. «Jeg har nettopp fått mat, jeg, barn,» sa hun. En dag fikk en av jentene ordre om å gå på stabburet og feie sammen muselort av lokk og mjølbølur. Denne ble knust og blanda i grøten til fru Jürgensen. Det var ei god himeråd for treg mave, mente fru Neumann. Løytnanten var drikkfeldig. Han måtte ha alkohol og ble nøye kontrollert. Han fikk så vidt over tjuvebønn på ei flaske. Randi måtte gjøre dette istand når fruen var borte. Engang var fru Neumann i selskap. «Nu Randi skal vi destilere. Du er snild, du Randi,» sa løytnanten. Og Randi var snild. Da fruen kom hjem, var løytnanten full. Fru Neumann ble sint. Hun var en meget dyktig dame. Hun drev gården selv. Hun pleide å si til pikene: «Vær flittige, benytt tiden, barn!» De vevde spant og strikket. Hun likte ikke at jentene la kardene stille når de pratet. «Man kan godt karde og tale på en gang,» sa hun. Kom de inn uten ved, sa hun: «Kommer De fra kirken, barn.» Når hun var misfornøyd med sin mann, pleide hun å si: «*Både min far og din far var majorer, men du er bare løytnant.*» Fru Neumann red til Bjørke i dame-sal på sin svarte ganger. Hun var ofte i selskaper både på Bjørke og *Breien*. En av gårdens husmenn, Erland Tjernsli, måtte være med til *Breien* og passe løytnanten, for der var det mye brennevin. Da fru Jürgensen lå på likstrå, var jentene redde. «Er Dere redd mor, Dere er vel ikke redd mor nu?» sa fru Neumann. Randi hadde 5 daler i årslønn, 2 kjoler, en pen kjole og en hverdagskjole, 3 merker ull til strømper, 3 par sko og 12 alen lerret. Alt dette ble tilvirket på gården så nær som bomullsgarnet. Hun hadde stor linåker og tilvirket lin. En vinter hadde hun en svenske til å veve dreiel, håndklær og

damask dekkety. Han vov bilder av dyr, hester og kuer.

Løytnanten forstod seg lite på gårdsbruk. Engang satte han folkene sine til å sortere poteter på et flaberg. Om en stund kom han igjen og skrek: «Men hvad ser jeg, har jeg ikke sagt at de skal plukke de små potetene fra de store? Og her sitter de og plukker de store fra de små.» Han likte å spille kort med naboene, men tapte nesten stadig. Men en gang vant han over Hans Jørgen Schinnes på Haug. Da lo han så kjeven gikk av ledd. Schinnesen ville ikke hjelpe ham medmindre han fikk skillingene sine igjen. Løytnanten nikket, Schinnesen ga ham en fik, og kjeven gikk atti.

*

Løytnanten døde i 1860, men fruen overlevde ham i 20 år og døde i Oslo hos sin pleiedatter Wilhelmine Stixrud født Gjerding. Hun ble begravet ved siden av sin mann på Tyrstrand kirkegård, og menighetsrådet vil nok sørge for at Neumannsgravene med de solide minneplatene ikke blir utslattet. Kalk og disk av sølv og lysestaker av tinn gav de til kirken.

Ved en merkelig skjebnens tilskikkelse har jeg i mitt eie flere minner fra det Jürgenske hjem på Lærdal og det Neumannske hjem på Haug. Majorens store todryause av 4 lodd sølv har sikkert vært vidne til mangt et lystig lag på Einemo i Lærdal og Rytteraker i Hole. Mangen gammel krigskammerat skal ha sittet lunt mellom vegge hos Jürgensen. Da var det alltid krigen som kom på tale. Med todryausa fyllte han begerne, og da kunne han ifølge tradisjonen bli så begeistret at han svingte den lange merskumspipa som en dragen sabel, og hans tale ble uforfalsket plattysk: *Verfft das gevehr og grift an mit den knif. Fald an! fald an! Geschwindt! geschwindt!* Hans etterfølger i kompaniet, løytnant Rumohr til Rikheim i Lærdal, sønn av hans gamle premierløytnant, besøkte ham ofte på Rytterager. Da spurte han etter de gamle krigerne, han Ivar Kjørketeigen, Andris Bjørkum, Bård Moe, korporal Lem og alle de andre som hadde vært med.

Slekten er utdødd, men minnet vil leve. Da bautasteinen på kirkevangen i Hole ble avslørt i 1932, vriet flagget i alle bygder der vest, og en ny Anders Lysne møtte opp med helsing fra Det Lærdalske kompani.

Anders Viljugrein.

Fra krigsårene 1807-1814.

I august 1807 hendte den store ulykke at det dansk-norske monarki kom i krig med England og kom til å stå på Napoleons sie.

Da som nå var kornforsyningen det store problem. Norge kunne den gang i enda mindre grad enn nå brødfø seg. Vi produserte omtrent halvparten av det vi trengte og 70 % av vår kornimport var fra Danmark. «Engelske kryssere stengte hver havn, i landet var misvekst og nød, den fattige sultet, den rike led savn, to kraftige armer var ingen til gagn, for døren stod sott og død.»

Det ble flere uår på rad. Våren kom seint, og kulda kom tidlig så kornet fraus.

Fra 1780 åra var det nok utover bygdene opprettet kornlager, de såkalte kornmagasiner eller bygdemagasiner, som skulle være reserve-lager for såkorn etter misvekstår. Men disse lager var ikke så store at de kunne avhjelpe virkelig kornnød i lengre tid.

For å trygge forsyningen gikk det ut ordre om å samle «islandsk og reinmose, bark, og for qvæget løvskov, lav og bark.»

Den tids arbeidstjeneste ble organisert over hele Østlandet, og det var ofte prestene som tok seg av mose- og barksankinga. Det var særlig furu- og almebark som ble samlet.

Lidelsene og nøden var stor på mange steder. Ofte var det reint fortvilet. Men det synes som om folk har fulgt oppropet til politimesteren i Christiania: «Eenighet og almen aand skal bidrage til at gjøre lidelsene taalelige og til at vi haand i haand kan gaa faren imøde som retskafne mænd.»

I Statsarkivet har skoleinspektør Gigstad funnet fram en del brev fra 1808 som gir et godt innblikk i hvordan situasjonen var her på Ringerike. Av disse skal her gis et utdrag.

Den 27 februar 1808 sendes søknad til hs. exelense, hr. greve Wedel-Jarlsberg, amtmann over Buskerud amt, fra 22 innvånere i Hole om å få låne 419 tønner korn.

Den 16 mars sendes søknad fra en hel del innbyggere i Sognedalen om lån «af de kongelige magasiner med føde og sædekorn.»

Den 17 mars sender Niels Christian Glatved andragende på vegne av beboerne i Hønefoss om et kornlån på 30 tønner fra magasinet i Christiania eller Drammen.

Den 30 mars sendes en søknad fra oppsittere i Lunder, deriblant Ole Ellingsen Ålde.

Den 16 mai sender E. Ruud, Erik Oppegarden, Erik Lundesgaard og Ole Berg, Sognedalen, fortegnelse over de som best trenger korn.

*Kornmagasin. (I 1860 flyttet til Helgelandsmoen hvor det nå er i bruk som depot).
Telthus.*

*Norderhov kirke før ombyggingen.
Etter fotografi utlånt av Truls Lerberg.*

At kornmangelen og nøden er stor også hos bøndene, de som vanligvis hadde overskudd av korn, viser følgende skrivelse, datert 16 juli 1808 og sendt til grev Wedel:

«Undertegnede give os herved den underdanige frihed at forestille Deres høivelbaarenhed den Dem bekjente nød og trang som i denne besværlige tid omgiver og trykker os, vi kan ikke noksom beskrive Dem den store nød og mangel som dette annexes gaardmænd, samtlige ere bestædde udi formedelst den herskende kornmangel, da ingen af os eie det ringeste af korn til at opholde os og vore familier med, og altsaa ere sadt i den sørgelige forfatning ikke at kunde faa saaet og indhøstet vore eiendomme, da det korn som sidst blev uddelt allene tilfaldt husmænd og inderster og hvorudi vi undertegnede slet ingen deel eller lod havde.

Vores underdanigste begiering er derfor til Deres Høivelbaarenhed at De i betragtning af vores store nød og trang, og ønskede vi at det korn som Deres Høivelbaarenhed behager at tildele og unde os, maatte overleveres 4 af de redeligste og skjønsonste mænd, som ere: Erik Ruud, Erik Oppegaarden, Erik Lundesgaarden og Ole Berg til uddeeling i blandt os samtlige gaardmænd i Sognedalens annex, hvis antal i alt beløber sig til nogle og 60 opsiddere. Vores trang til ovenmeldte magasinkorns erholdelse er saa meget større, da ingen af os eier penge til at kjøbe korn for, om samme ogsaa nogen steds skulde være at erholde.»

Andragendet er undertegnet av 21 bønder, deriblandt Knud Olsen Berg, Ole Ruud og Anders Ugen.

I skriv til grev Wedel av 22 juli 1808 meddeler Den kongelige regjeringskommisjon ved Rosenkrantz at det er anvist «Buskerud amt 1200 tønner havre paa et for samme amt bekvemt sted, hvor beholdninger haves, hvorhos den maa anmærke at da nu alle beholdninger, indtil det sidste, ere medgaaede, saa kan for eftertiden aldeles ingen videre understøtning af korn ventes, hvorfor der saa meget som muligt maa sørges for at der med samme omgaaes paa den sparsommeligste maade.»

1200 tønner var ikke stort å fordele på hele

Buskerud fylke. Det var en meget vanskelig oppgave å greie fordelingen. At det tok lang tid før man i det hele tatt fikk svar viser følgende brev fra Ådal, samtidig som det også viser hvor stor nøden egentlig var.

Brevet er datert 24/12 1808 (julaften).

«Hs. exelense, hr. Greve Wedel-Jarlsberg,

Amtmand over Buskerud Amt.

Vi have hidtil ventet efter Deres Høivelbaarenheds svar paa vor skrivelse af 8—10 sidstleden, men vi have enndnu ingen svar faaet, og kand nu ikke vente længer, men vi har altsaa tilbyttet os som før med hel vegt, saa som 6 bismerpund og 11 merker mose for 3 bp. 5½ mark med havremeel. De 4 bp. islandsk mose efter vor skrivelse af 8 oktober sidstleden tilligemed disse 6 bp. og 11 m. mose er ikke tilberedt til meel, da det paa denne tiid af aaret er meget bekosteligt at berede til meel, og her bruges nu mod vintertiden mest at berede den til mad uden at tilberede den til meel. Her er ikke mer mose at tilbytte sig paa denne tiid da sneen kom for tidlig paa mosen i fieldene for de som skulde hente samme. Her er enndnu 2 tønner havre igjen som ikke er tørket og malet til meel, samt noget havremeel som ikke er bortbyttet for mose. Vi får altsaa ydmygst bede om Deres Høivelbaarenhed vilde give os tilkjende hvad vi skal gjøre med samme, tillige om den nu tilbyttede mose skal beredes til meel, da den tillige med det forrige mosemeel er til opbevaring her paa gaarden Schagnæs.

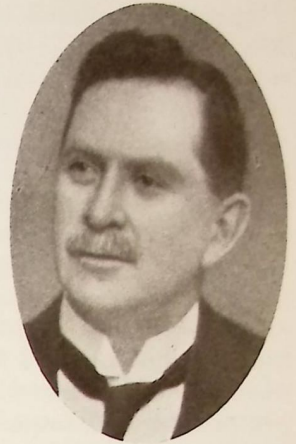
Underdanigst

Jacob Schagnæs
Anders Strande
Paul Enger.»

Disse brev gir oss et ganske godt begrep om hvordan stillingen var i den annen krigsvinter, og det ble seks krigsvintre til før det ble fred.

Ola Branden.

En høstvandring med Harald Solberg

Harald Solberg.

Bondedikteren fra Ringerike. Dyrevennen og naturelskeren.

Jeg sitter og blar i et lite bind dikt.

Det er så uanseelig og bærer så beskjeden en tittel: Bondevers. Her er det ingen lyre i storm, ingen spente strenger som brister i veldige lidenskaper. Bare små betroelser fra et nobelt menneske med et åpent sinn og et varmt hjerte. En bonde som elsket sin jord og sin bygd og dem som levde der. En dyrevenn og naturelsker. Så måtte han stundom la det komme til uttrykk i toner og ord. Men helst på en så lite oppsiktsvekkende måte som mulig. Den store skogstilla var kammertonen hans. Derinne høver det best å være lågmælt.

Jeg fikk ikke den glede å møte Harald Solberg. Han døde i 1923 og da var jeg bare onngutten enda. Men takket være O. Thommessen som samla og ga ut dikta hans, har jeg møtt ham allikevel. Møtt ham på de veier han sjøl helst ville vandre: Langt borte fra larmen og ståket, møtt ham i tonen fra skog og hei.

Jeg længter til skogen,
til lyngkantet vei,
og aldri har nogen
vel længtet som jeg.

Til stränder og vikar,
av ensomme vand,
til blånende riker
bak åsenes rand.

Til hytten og stuen
med torvtækket tak,
med langved på gruen
i gnist og i sprak.

Til sangen og suset
fra bergkløft og ur,
når høsten rundt huset
vil blåse på lur.

Det er en egen sprø høststemning i de fleste dikta hans. Vel kunne han, som den bonde han var, glede seg ved våren over sine vide marker; slik som her:

Dæk dit bord,
moder jord,
ræk os dine gaver.
Væk hvert frø,
soldguld strø
over eng og haver.

Men helst er det etterårets klang som møter en. Augustkveldens tette skumring over gårdens tun, med lysning ut fra stall og fjøs der hester og kuer får kveldstellet sitt. Eller septemberdagen, stille og klar, med osp og rogn i hektisk fargeprakt. Det er helst en slik dag at Solberg's dikt dukker opp i meg. En levende og en død som vandrer fortrolig sammen på høststille stiger. Røslynge ringler om foten min. Den var blomsten hans:

Til mit suk, det siste,
lyng og blomst vil dåre
al min hug og sans —
når mit blik må briste,
sænkes skal min kiste,
giv mig kun en tåre
og en røsl yngkrans.

Ute på de sollyse slettene ligger fedreheimen hans, Stein gård. Herskkelig lyser den fram mellom mektige trekroner. Aller vakrest er den en høstdag når de veldige jordene rundt om lyser gult av modent korn så langt øyet når og det tette bladhanget i alleen har fått blod og gull.

Her gikk han, denne stilferdige mannen, og lyttet til suset og sangen. Store historiske minner knytter seg til stedet. Hellig Olav bygde en kirke her, og det står ruiner att som kan minne om det. Et stykke fra gården ligger Halvdanshaugen. Men han følte ingen trang til å fortape seg i historiske minner. Det var naturens skiftende stemninger som grep ham, det var de umælende skapninger som var hans beste venner.

Få har gitt så ekte uttrykk for bondens kjærlighet til dyra som Harald Solberg. Her er ikke noe klissent føleri, men en manns varme omsorg for sin medskapninger. Jeg vet ikke om noen av disse små perlene er tatt med i de nye lesebøkene, men der har de sin rette plass. Alle barn burde lære dem å kjenne. Nest etter Vinje's gjeterguttkjærlighet til buskapen sin, setter jeg Harald Solbergs varssomme kjærtegn. Bare for å nevne noen av dem: To venner, Bukken Bruse, Gamlebron, m. fl. Disse dikt kan en bonde lese og vedkjenne seg. Ja, slik er det, vil han si til seg sjøl.

Som den naturlyriker han var, gir han ingen plass for tidens strid og problemer. Bare enkelte ganger kan han i et lite glimt la oss ane brytningen mellom gammelt og nytt. Som til dømes i diktet «Bondeskyds og Bil». Her skildrer han hvordan bygdeveien lå fredelig før biler og motorsykler erobret den. Det var spor i gruset etter elg og av og til kunne en møte en røy med føstre.

Og møtte jeg på færdingsvei
en kjending eller ven,
så «betet» vi ved vandingstro
og drak en reisedram i ro
og skiltes så igjen.

Og mang en nat i slæden sat
jeg under stjernehvælv,
når tanken, stor og høitidsstemt

alt jordisk sårt og småt har glem
og du blev liten selv.

Men så ble freden brudt. Den nye tia stormer inn over landsbygda og bonden blir klempt opp i en vergestilling. Det kommer så mesterlig fram i de siste linjene i dette verset:

En hvil i fred ved vandingsted
vist ingen mere fandt,
og elg og storfugl væk er skræmt,
og bonden og hans las blir klempt
ut i en grøftekant.

Ja slik gikk det. Landsbygdas folk ble klempt ut i grøftekanten både på den eine og andre måten. Mikkjel Fønhus har skrivi en hel roman om denne utviklinga, Veien over fjellet, men i grunnen har Solberg sagt det samme i etpar linjer.

— — —

Det fins bøker en vender tilbake til når andre forlengst er gått en ut av minnet. Og merkelig nok er det ofte ikke de som det i sin tid sto blest om. Det kan være en fordringsløs fortelling — det kan være et lite tynt hefte dikt. Kanskje vil noen jeipe foraktelig og si at dette kan da ikke være noe. Det er ikke kunst. Vel — kanskje har de rett, disse forståsegpåere som bestandig kommer halende med sin tommestokk. Men denne boka er vår, framfor noen annen.

Jeg tror at Harald Solbergs «Bondevers» har fått en slik skjebne. Den vakte ingen oppsikt da den kom ut, og den drukna så fort og lett i flommen. Men her og der utover østlandsbygdene er den å finne, og ofte har den hedersplassen i bokhylla.

Som før nevnt kom den ut i 1923. Siden da har så mangt hendt. En gammel verden har gått under, og en ny er i emning. Men menneskesinnet forandres ikke så lett. Og bondens yrke og bondens sinn er uløyselig knytta til den jord som har fostra ham. Så vil da disse enkle Bondevers også ha bud til oss i dag.

Elling M. Solheim.

Litt om Hans Nilsen Hauge

på Ringerike og Eiker.

Knapt noen mann i dette land har hatt et klarere åndens lys brennende i seg enn Hans Nilsen Hauge! Med Guds kraft tendte han lys og liv over landet — mer enn noen annen, — så at vi inntil denne dag er blitt velsignet derav!

Som Hauge lærte, så var også hans liv. Avbalansert, klar og rolig i hele sin ferd, var han stadig på vakt mot «åndelig svermeri» som mot «åndelig forfall». Like fra førstningen av sin fremtreden hadde han hatt sin oppmerksomhet rettet på folkets arbeidsliv. Selv arbeidet han med når han kom tilgårds, hvis folkene var i arbeid. Snart gav han vink til nyttige forbedringer, snart påviste han hvor nye arbeidsmuligheter kunde finnes, snart foreslo han for en eller annen å reise til andre bygder eller byer og utpekte for dem deres virke.

Det er også en kjennsgjering at Hauges venner — stort sett — var dyktige og flittige i sitt jordiske kall. De arbeidet med omtanke, innsikt og fremgang, så landet vårt fikk stor oppsving i arbeidslivet nettop ved denne vekkelse og disse menn. Hauges mange motstandere — særlig av embedsstandet — vurderte fullstendig feil når de skrek opp om at denne vekkelse frembrakte «modløshed og svækkelse i næringsvirksomheden». Mens det før hadde vært et særsyn at noen av bondestandet ble annet enn bonde og arbeidsmann, ser en fra nå av at den ene bonde efter den annen slår sig frem i andre yrker, grunnlegger handelshus, fabrikker, industrielle bedrifter som sager, møller m. v., mens de av Hauges venner som dyrker sine gårder, ofte er foregangsmenn som med større omtanke enn før driver sine eiendommer.

Enkelte kunde nok bli «smittet av et verdslig sind» og «kjærlighed til det jordiske» så at de «glemte at forarbeide sin salighed». Dette maner Hauge sterkt imot — med stort alvor — i sine senere skrifter. En måtte vokte sig for å «bortbytte et himmelsk sind for denne verdens kjærlighed».

På en av sine reiser kom Hauge på vei sydover til Biri. Her ble han arrestert og ført til lensmannsgården Svennes. Mens han satt i fengsel her, fikk lensmannens gamle mor se ham, og hun sa: «Det er ilde at du som er et saa ungt og deilig

menneske skal skjømme dig saa bort at du være et spetakkel for alle mennesker». Hertil svarte Hauge: «Jeg synes det er meget værre for dig mor, som er saa gammel og endnu saa mørk og vantro».

Etter å være sloppet løs fra dette fengsel reiste han opp gjennom Snerthingdal og holdt oppbyggelse på gården Brateng. Her som ellers ble mange grepne av sannheten av hans forkynnelse. Det fortelles at lenge etter (30 år) i 1830 slo gnisten som han tendte ved dette møte ut i «lys lue» og ble til stor vekkelse i bygden.

På denne tur reiste han over Gran til Jevnaker. Også her ble det åndelig vekkelse mellom dem som hørte ham.

På Ringerike finnes det få tradisjoner om Hauges ferd. I Ådal og særlig i Bagn derimot fikk han

Hans Nilsen Hauge.

mange venner. Likeledes nevnes Lunder, men om det er Lunder på Ringerike eller Lunner på Hadeland skal være usagt. Det fortelles at en av de mere fremtredende vakte var en fattig husmann ved navn Hans Gundersen Dælen-Eidet. Han ble i 1805 dømt til å betale en mulkt av 13 Sp. d. fordi han hadde holdt oppbyggelsesforsamling i sitt eget hus.

Da han ikke hadde penger å betale med, tok de fra ham hans eneste ku som ble solgt for å utrede mulkten. Hans husbond, Ole Dæhlin, var også av Hauges venner.

Den 23 januar 1801 sendte Hauge på vegne av en gårdbruker inn en søknad til myndighetene om tillatelse til å opprette papirmøller i Ådalen ved Sperillen. Denne plan ble avvist, men han klarte å få satt i gang en papirmølle et annet sted, nemlig på Eiker. Ideen til dette anlegg fikk han under sitt opphold i Kjøbenhavn. Papirmøllen på Eiker ble grunlagt ved sammenskudd av 6 partcipanter: Mikkel Hauge og Torkel Olsen, som begge nettopp da satt i fengsel, dessuten deltok Ole Foss og Mikkel Braaten fra Eiker, Simen Stormoen fra Numedal og Kristen Solset fra Gausdal. Hauge hjalp til med råd og dåd. Flere av medeierne understøttet han med pengelån, likesom han skaffet tilveie og lærte opp arbeidere — som bestod av noen og firti mennesker «mest krøblinge og børn», som rettsprotokollen kaller dem. Ved siden av papirfabrikken drev man også stampemølle, en benmølle, en mel- og siktemølle og et garveri. Dessuten gjorde de «ikke uheldige forsøg» med å støpe kirkeklokker og små kanoner — heter det.

Eierne førte felleishusholdning. Arbeiderne og arbeidsgiverne følte seg som en stor familie. De spiste sammen ved et langt bord, «der strakte sig fra væg til væg i et stort værelse». Efter hjertets trang bad en før måltidet og en annen «frembar taksigelse» etter måltidet. Man arbeidet dyktig i arbeidstiden og de styrket seg med bønn i hviletiden.

En storartet gjestfrihet ble utøvet. Eiker papirmølle ble i en lang rekke av år liksom et midtpunkt for det kristelige liv på Østlandet. Nesten dagstødt kom det venner langveis fra og i stort antall. På «Møllen» var de alltid velkomne, og her var det godt ord å høre. For Guds ord «boede rigtig» her, selv i trengselsårene fra 1805 til 1814. Når tidene ble tunge, og motstanden følte sterkt, fikk mange lengsel etter å besøke «Møllen» og de gikk

aldri tomhendt hjem. Sjelen i husholdningen var Mikkel Hauges hustru — Inger Olsdatter — almindelig kalt «Mor Inger». Hun var av disse kjernekvinner som fikk utrettet utrolig meget — en som kunde ta alt liketil, og som visste å hitte på råd.

All tradisjon fra Hauges tid vet å fortelle at det var et forunderlig sterkt kristenliv der blomstret på Eiker papirmølle. De helliges samfund åpenbarte seg der på en såre elskelig og vakker måte.

*

Det er forunderlig nå å lese om Hans Nilsen Hauge, hvorledes denne Guds mann ble sendt til det norske folk nettopp da han trengtes som mest.

Hans kamp mot rasjonalismens og fornuftens hedenskap synes å være båret frem av guddommelig kraft. Og hans vidnesbyrd vendte ikke bare det almene folk — men senere også kirken over til «positiv kristentro». Kristus ble ikke bare «mesteren» men også *frelseren*.

Hauges forkynnelse av Guds ord er et strålende vidnesbyrd om Guds kraft og Den hellig ånds lys i en mørk tid. Så å si daglig hendte det største under, nemlig at syndige, ja lastefulle sjele fikk kraft til å omvende seg til liv i Gud. Folk av bondestand og almue lærte å skrive og lese for å kunne lese Hauges breve og skrifter.

Der var åndelig styrke og reising hos disse kvinner og menn av folket som Hauges vekkelse hadde ført til nytt liv.

Uforferdet gikk de inn for Kristi sak — mot satans og løgnens makt. Mange ble som Hauge kastet i fengsel, men de bar forhånelse og spott for Kristi skyld, med tålmod og indre fred.

På mange måter synes tiden fra 1805 til 1814 å likne vår tid. Skal vi kunne bære det som møter oss framover nå, må vi nok som Hauge og hans venner ty til Guds allmakt og frelsen i Kristus — under arbeide og bønn. Først når vårt liv, ved evangeliets ånd, blir lutret og renset vil vi erkjenne noe av sannheten i ordene: «Hvad gagner det et menneske om det vinner den ganske verden, men tar skade på sin sjel».

Måtte Gud — som i 1814 — påny gi oss vår frihet tilbake — og måtte Herren atter sende oss Gudsinspirerte åndens menn som bondegutten fra Tune — Hans Nilsen Hauge!

K. Døssland.

Finneses bosetting på Krokskogen.

Det er mange som regner grensa mellom Asia og Europa ved Finnlands østgrense. På grunn av denne utsatte stilling har Finland hatt stadige kriger med sin store nabo. Om slike krigstider fortelles det i eventyret «Bjerken og stjernen».

«Det var en gang stor nød i Finland. Det var da krigen herjet landet. Mange byer ble brent, kornet ble trampa ned på åkrene, og gjennom sverdet og hungeren, gjennom landflyktighet og fryktelige sjukdommer ødtes landet for mennesker i hundretusentall. Da var det ikke annet å høre og se enn sukk og tårer, klage, sorg, aske og blod, og de som gjømte håpet lengst, visste til slutt ikke hva de hadde å håpe på. Ti Guds svøpe slo landet med hårde slag, og minnene fra den tia glømmes aldri. Da hendte det også under all den ødeleggelse og herjing, at mange familier spredtes vidt om kring, for noen ble ført bort til fiendeland, og andre flyk-

tet ut i skoger og ødemarker eller langt bort til Sverige, og en hustru visste ikke noe om sin mann, og en bror ikke om sin søster, og en far og en mor visste ikke hvor deres barn var, om de var levende eller døde.»

Fra Sverige dro de vestover til Norge.

De finner som slo seg ned her på Nordmarka og Krokskogen fra begynnelsen av 1600 og utover var flyktninger. Omkring år 1700 var her den reineste finnskog. Det var ikke noe rart at de slo seg ned nettopp her, for her fant Suomi's sønner natur som minnet om «De tusen sjöars land». Her fant de milevide skogstrekninger med blinkende vann.

I dag finner man ikke så mye igjen av finntorpene med sine badstuer, tørkerier og røykstuer. Er man riktig kjent og skogvant, kan man nok finne tufter etter finneboplasser. Men i de mange navn lever finneses bosetting videre.

Monsebråten.

Foto: Wilse.

Mest kjent er kanskje «Finnefjordingen» som er namnet på ei heil grend ved nordenden av Steinsfjorden.

Namn fra Krokskogen som Hakloa, Bonna, Katnosa, Panka, Muliksåsen, Muliktjern, Muttabråten, Møkali (av Mäkilä), Mago, Mylla, Nibbitjern, Niskin m. fl. hører en med en gang er av fremmed opprinnelse, og de har ganske sikkert forbindelse med finnes bosetting. I Finnehaugen, Finneflaksetra, Finnerudsetra ligger det i sjølve namnet.

De fleste plasser på Krokskogen er rydda av finner. De slo seg ned i kongens almenning. Her brente de bråter og bygde hus. Purvollen er rydda av Pål Puranen. Han var blant de svenske fanger fra Marstrand som kom hit. Da Gyldenløve erobret Marstrand 18 juli 1677, tok han nemlig 6 offiserer og 400 mann til fange. Pål Spålen som blev henrettet på Akershus, har sikkert rydda Spålen. Mattis og Mons finne har slått seg til og bygd Mattisplassen og Monsebråten. Seinere budde Sefrimattisen på Mattisplassen. Han var en rå og brutal kar som det går de frykteligste frasagn om.

Bent Finne på Hiran er kjent fra Karl den XII's felttog i Norge i 1716. Kaptein Coucheron ville ha et kvinnfolk til å gå ned til Johnsrud, hvor svenskenes fortropp lå og si at nordmennene hadde fått svære forsterkninger både av soldater og vebnede bønder og snart ville angripe. Det var ikke godt å få noen til å gjøre det, men Bent Finnes kone, Kari Rasmusdatter, meldte seg. Hun utførte sitt oppdrag så godt som det kunde gjøres, men den lovte belønning fikk hun bare delvis og etter mye strev.

Stubdal, Kampen, Benteplassen og Toresplassen var finneplasser. Matti Heikinen ryddet det nåværende Heggelia.

Det kom snart til motsetningsforhold mellom bygdas folk og finnene. Almuen klaget over at de ble fortrengt fra sine beitemarker og at fiskevannene ble for sterkt beskattet. Men finnene var utpekulerte. De forsynte futen med vilt, og på det vis kom de på god fot med myndighetene, samtidig som futen gjerne ville ha fastboende i kongens almenning.

Heggelia.

Foto: Wilse.

Fra høst til høst. 1939—40.

Etter en særlig kald og regnfull sommer, fikk vi en tørr og kald høst. Den 26 september notertes \div 5 i Åsa. Det var stille, vakkert høstvær uten nedbør. Omkring 20 november fikk vi noe urolig vær, men det ble av kort varighet. Kulda holdt seg, og det ble hard barfrost. Vannet fraus simpelthen bort, og vannmangel meldte seg ganske snart, og der hvor man i manns minne ikke hadde vært vasslause, ble man nå. Vanledningene fraus og elektrisitetsverket hadde et svare strev med å tine opp ledninger for folk. Vannstanden i vassdragene ble den laveste på lange tider. Isen på Steinsfjorden la

seg 15 desember, og ble liggende til 9 mai. Så tjukk is som det var i vinter har man sjelden hatt på fjorden. Været holdt seg stille og klart, men kaldt, både i desember og januar. Temperaturen var ofte oppe i \div 20. Den 7 februar viste termometret \div 30 i Åsa. Ellers var det som kulda ikke vilde sløppe taket. Man håpet på at mars ville forbedre seg, men 4 mars hadde vi en forrykkende nordastorm med gjennomtrengende kulde. Den 17 mars notertes \div 22 kl. 8 morgen og den 29 mars \div 15. Det var litet snø og tømmerkjøerne likte seg, men tømmerhoggerne klaga over tela tømmer.

Men på grunn av de mange klager kunne ikke futen holde sin vernende hand over dem og i 1685 ble alle finner innkalt til tings. Og her ble de fradømt rydningsplassene sine.

Det ble sagt at de gamle finner var svære til å trolle, og de sørget naturligvis for at trua holdt seg. Av den grunn var de fryktet. Paavo Tarvainen som rydda i nærheten av Sandungen var kjent som en stor trollmann og da han attpå til var en stor og sterk kar, er det rimelig det stod respekt av ham. Det fortelles flere historier om ham. En gang drukna han gårdsgutten sin i et tjern, som heter Skyss-skaffertjernet, fordi han ikke ville gi ham lønn. Og den neste gårdsgutt han fikk, prøvde han å brenne levende inne i badstua. Han fyrte dyktig opp og stengte gutten inne, men han kom seg ut i siste øyeblikk og slapp fra den farlige husbond som sto på vakt utafor med en diger ljå. Han hadde også et oppgjør med noen rakkerknekter. De hadde vært oppe på Ringerike og skåret ned en mann som hadde hengt seg, og på heimvegen tvang de gubben til å ro dem over Sandungen. Han satte dem imidlertid i land på ei øy som så ut som den var landfast, og der måtte de være til neste dag da folk fra Hakloa hørte ropa deres og kom og befridde dem. Rakkerknektene svor hevn og kom igjen noen dager seinere med 8 mann for å ta finnegubben. Tarvainen var beredt og stengte seg inne i den solide røykstua, som likna en festning, og ved hjelp av våpna sine holdt han rakkerknektene fra livet. Det eneste de utretta før de dro igjen var å skjære juret av Tarvainens bjelleku. Hustomta etter Tarvainen kan ennå sees.

Finnen Henninen rydda Langlia. Han var også en stor trollmann. Han kaltes i alminnelighet for Henning. Da han døde, skulle liket føres til Norderhov. Broren Miko som budde i Sørkedalen skulle være med i gravferda, men da han hadde lang vei, kom han forseint, og gravfølget ville ikke vente på ham, men dro i veg. Miko var også trollkyndig og fant bruk for sine evner. Han trolla hestene til å stå stille, og de ble stående ved en stein, som ennå kalles Henningsteinen, til Miko nådde igjen de andre.

Skal man tru de gamle meldinger, hadde finnenes trolldom stor virkning. Til slutt samla bøndene på Ringerike seg og jagde finnene vekk. Husa ble brent, og det ble ikke stein tilbake på stein av de gamle finntorper. Men før finnene dro bort, forbannet de den jord de hadde rydda og lovte på at så lenge det var røtter igjen av den skog som sto der, skulle det komme farsott og ulykke over krøtra. År etter år døde kuer og hester på dette sted i skogen, og enkelte sier at det varer ved fremdeles.

De finner som kom flyttende hit, var ikke alltid mors beste barn, men stort sett var det strevsomme og nøysomme folk. Og de som ble att gikk etterhvert opp i befolkningen. Og skulle folk her ha arvet noe fra finnene, må det være at de er nøysomme og alltid prøver å finne en utvei til å klare seg, og at de i likhet med Suomis sønner er tause, der er vanskelig å komme innpå.»

Ola Bränden.

En del av opplysningene er hentet fra Hotvedts artikkel i Oslomarka.

Tømmerdrifta har vært normal, menis vedhogsten har vært unormal stor.

Denne strenge vinteren gjorde at de vanlige brenselbeholdninger slapp opp på mange steder.

Fra midten av april blir det noe nedbør og mildere. Først i mai blir det varme, og mai og juni har særlig høy temperatur. 5 juni var vanntemperaturen i Steinsfjorden + 16. Men regnet uteble, og man fryktet for at det skulle bli et uår på grunn av tørken. 26 juni kom det regnet som alle lengta etter. Ja, endog byfolk som var på ferie, gledde seg da det velsigna regnet kom. Både juli og august har vært ganske nedbørrike og ikke særlig sommerlige.

Kornavlinga i 1939 var bra. Potetavlinga var elendig, enkelte fant det ikke verdt å grave opp potetene. Eplehøsten var svært rik, men i vinter fraus en masse epletrær, særlig gravenstein.

Før første gang på lange tider er budsjettene gjort opp med overskudd. Framtida er imidlertid svært u-viss.

Ellers har året vært preget av krigssituasjonen ute i verden og her heime.

Det begynte med valg av forsyningsnemnder. Sanitetsforeningene og ungdomslaga gikk i gang med førstehjelpskurs. Det har vært holdt kostholdskurs, drevet blendingsøvelser. Videre drev man med å styrke forsvarsberedskapen, ved frivillig militær opplæring, ved å drive øvelser i skytning. Og så kom krigen.

Etter krigen i Norge er det forsyningsproblemene man særlig har vært opptatt med, samt gjenoppbygging av de krigsherja distrikter i Haugsbygd og Ådal.

Etter denne korte oversikt skal vi nemne noen av de enkelte hendinger.

September 1939.

1. Kl. 5,30 går tyskerne over den polske grense. 2. Bensinrasjonering. 5. Kommunale forsyningsnemnder valt i de forskjellige Ringerikskommuner. 7. Rasjonering av sukker og kaffe. 8. Valgt evakueringsnemnd for Hønefoss. 14. Førstehjelpskurset begynner. 30. Martin Makken, Åsa, 81 år skyter elg.

Oktober.

2. Alt folket innskriveres i rasjoneringsmannfall. Alt korn i hus på Ringerike. 3. Biblioteksamarbeidet mellom Hønefoss og Norderhov i orden. 10. 70 000 kr. mer i kommuneskatt enn det er ført opp på budsjettet i Norderhov. 21. Ringerikes ungdomslags årsmøte på Ask. Veien skole 75 år. 26. Byrettsdommer Færden, Haug † 79 år. 29. Håkon Johannesen, Hole, 31 år drept ved bilpåkørsel på Rudshøgda.

November.

4. Heggen skole 75 år. 11. Herredskasserer Olaf Eriksen, Tyrstrand † 59 år. 15. Sanitetsforeningen utstyres Soria Moria som hjelpesykehus. Lærer Jo Ørjesæter, Åsbygda, † 56 år. 17. Tømmerprisen fastsatt til 15,80 kr. Ringerikes kvinneråd leverer 2000 enkeltmannspakker til hærens sanitet.

Desember.

7. Norderhov lagrer 12 000 sekker korn. Innsamling settes i gang til hjelp for Finland. 13. Anders Øderå, Aslaksrud, Haugsbygd † 80 år. Han var en dyktig gårdbruker og hadde et kjent navn som husdyroppdretter. 14. Arne Jørstad gjenvalt til ordfører i Hønefoss. Edvard Gjørud, Haugsbygd † 91 år. Han var en fremragende gårdbruker og hestoppdretter. 16. Gabriel Fjeld, Åsa † 81 år. 28. Skytterlagene går i gang med instruksjon i geværskytning. 31. Landhandler O. J. Hundstad, Hole † 80 år.

Januar 1940.

3. En jernbanevogn epler fra Ringerike sendes til Finland. 5. Trygve Kristiansen med fem andre ringerikinger reiser til Finland. 7. Stranden skole 75 år. 8. Kvinnenes arbeidshjelp organiseres med fru Ågot Guthormsen som formann. 12. Frøken Marie Moe † 83 år. Hun var den siste av Jørgen Moes barn. Hun testamenterte mye innbo fra Jørgen Moes tid til Ringerikes museum. 13. Ole Nilsedalen overtar ordførervervet i Ådal. Bernt Haugen trekker seg tilbake p. g. a. sjukdom. 18. Hønefoss får sivilt luftvern. 19. Maren Lundesgård, enke etter Kr. Lundesgård på Vaker † 85 år. 20. Maren Thoen, Haugsbygd † 97 år. Frivillig militær opplæring organiseres. 25. Ringerike skal skaffe plass til 5000 evakuerte. Blendingsøvelser i Hønefoss og omegn, ledet av politimesteren. Joh. Skøien, Kragstad, Haugsbygd † 63 år. 26. Ringerikes skytterlag arrangerer langrenn med skytning. Ringerikes u.lag setter i gang førstehjelpkurs i ungdomslaga. 27. Andreas Amundsen Kullebunden, Norderhov, fyller 103 år. Distriktslæge Røsseng, Ådal, overrekkes kongens fortjenstmedalje.

Februar.

Ringerikes lotteforening dannet, fru Ebbell valt til formann. 11. Martin Håkenstad, tidligere kirketjener i Norderhov, † 79 år. 14. Ringerikes skikkrets 25 år, form. Joh. Jørgensen, Hønefoss. 15. Maler Chr. Andersen Kullerud, Norderhov † 88 år. 22. Kostholdsnemnder valt for Ringerik. 23. Fhv. lærer og redaktør Nicolai Lieng, Veme, †. 24. Hole landbrukslag feirer 90 år med fest for

Finnland. 27. Clas Thunberg taler Finnlands sak på lokalet Ringerike.

Mars.

11. Trygve Brodahl melder seg frivillig til Finnland. 13. Veldig påsketraffikk. 26. Seilflyleir på Steinfjorden. Sperillen nedtappet til laveste vannstand. 28. Ringerikes museums årsmøte, Anders Viljugrein gjenvalgt til formann.

April.

1. Norderhov og Hønefoss kraftverk leier kraft fra dampcentralen i Oslo. 3. Widerøe driver flyveskole på Steinsfjorden med 10 finske flyvelever. 6. Elektriker Hans Mørck, Hønefoss † 66 år. 9. Krigen er over oss, kl. 4,25 Hønefoss med omliggende bygder lagt i mørke. 10. Ringerike tar krigssituasjonen med beundringsverdig ro. De tusener av evakuerte fra Oslo, Drammen og kystbyene setter sitt preg på trafikken langs Ringeriksveien. Panikk i Oslo. 11. Førstehjelpstasjonen på folkeskolen i Hønefoss står klar. Mobilisering av soldater og hester. Tyske fly over Hønefoss. 26 bomber kasta over Hvalsmoen og ca. 16 bomber på Helgelandsmoen. 12. Hønefoss evakueres. Brua ved Sundvollen sprengtes kl. 23. 13. Plyndring av butikker i Hønefoss. Kamp ved Sundvolden og på Rudshøgda. Tyskerne ved Norderhov kl. 22. 14. Kl. 6,30 rykker tyskerne inn i Hønefoss. 14—16. raser slaget i Haugsbygd, mitraljøseknitring og brand. 15. Biskop Berggrav i Åsa. 20. De første aviser etter krigen. Forretningene i Hønefoss åpner etterhvert. Norderhov og Hønefoss får kriseutvalg. De evakuerte begynner å vende hjem. Hjelpekomiteé nedsatt for Haugsbygd. Grøtstasjon på lokalet «Ringerike».

Under kampene i Haugsbygd og Ådal falt følgende sivile, hjemmehørende på Ringerike: Thv. Hurum, Sætrang, gårdbruker J. M. Rognerud, Jevnaker, Åsta Nordstrand og Arne Ingolf Nordstrand, Hønefoss, Lars Larsen, Haug, Kristoffer Fossen og Peder Fossen, Norderhov, Ottar Lorentz Blåflatt, Norderhov, kemner Heyerdahl, Hønefoss, Olaf Sødal, Norderhov, Hans Hurum, Gullerud, Norderhov, Edvart Klækken, Haugsbygd, Edvart Hagen og Anders Hagen, Haugsbygd, Gustav O. Tveter, Haugsbygd, Herman Adolf Wenner med hustru Magna og barn Gerd, Haugsbygd, Mathea Andreassen, Sætrang, Haugsbygd, Erik M. Farmen, Ådal, Kristian A. Torebråten, Ådal, Kristian Røsholt, Ådal, Kristian O. Hval, Ådal, Tore A. Løvskogen, Ådal, Einar og Per Holst, Somedalen, Ådal samt Arne Hovde, Sokna.

Følgende soldater fra Ringerike falt i krigen:

Kolbjørn Kværum, Haugsbygd, Nils Lien, Hønefoss, Henrik Håkenstad, Norderhov, Einar Johnsrud, Sokna, lærer Olav Rognstad, Nes i Hole, Oscar Johan Engen, Hønefoss, Einar E. Bønsnes, Hole, Tord Høivik, Hønefoss, Arne Kristiansen, Hvalsmoen. — Foruten disse falt det her endel militære og sivile fra andre kanter.

Omkring 100 bygninger på Ringerike gikk opp i flammer, blant disse var 6 Sætranggårder, Borger gård og pensjonat samt Klekken gjestgiveri. Norderhov og Haug kirke ble skadet.

180 kuer, 140 griser og en mengde hester strøk med.

Mai.

Utdeling til de skadelidte i Haugsbygd. 4. Rektor Hammer ved Ringerikes høiere skole. Han var stifter av Ringerikes museum. Komiteer nedsatt for å ta seg av de fangne nordmenn på Hvalsmoen og Helgelandsmoen. 8. Skolene i Hønefoss begynner igjen som omgangsskole. Ringerike får tilbake 65 av de utskrevne hester. 14. Fangene på Hvalsmoen og Helgelandsmoen frigis. 17. Mange driftskredittlag dannet på Ringerike. Den første husbygger gått i gang i Haugsbygd, 20. God sundhetstilstand. Rutebilene kommer etterhvert i gang igjen. 22. Stor skogbrand på Nes i Ådal. 27. Telefonforbindelsen i orden til Nes i Ådal.

Juni.

4. Sterk nedgang i arbeidsledigheten. Gjenoppbygningsarbeidene i Haugsbygd i full gang. 9. Nesbrua farbar igjen. Norges røde kors gir 30 barn fra Haugsbygd sommeropphold på Modum bad. 19. Frivillig arbeidsleir ved Røstjern. Potetarealene på Ringerike øket med 350 mål. 26. 7 mm. regn på Ringerike.

Juli.

1. Buskerud fylkesting åpnet. Einar Johnsrud, Lunder som falt 9 april på Horten, gravlagt på Lunder kirkegård. 10. Arbeidsleir ved Vælsvannet. 25. Pastor Asle Enger, Ådal, ansatt som kallskapelan i Stokke. 31. Landbruksmøte, demonstrasjon av utluningsmetoden av halm til cellulose. Ole O. Ringerud † 62 år.

August.

3. Den første rutebil med gassgenerator på Ringerike, Garlis rutebil. 5. Overrettssakfører B. Bache † 82 år. 8. Prost W. S. Castberg, Sør-Helgoland innstillet av menighetsrådet som res. kapelan i Norderhov. 14. Sigrid Hjelmerud, Veme † 80 år. 17. Skoleinspektør Knut Espe, Hønefoss †. 20. Skolebarna skal organiseres for børsanking. 25. Biskop Berggrav har bispevisitas i Norderhov. 29. Bjørnen river ihjel sau i Strømsodbygda. *Ola Brænden.*

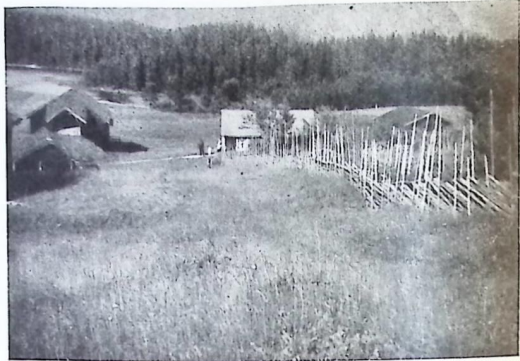
Om Ådalens alle tiders største jeger.

Bendik Amundstua.

Kommer en bygdeveien opover langs Ådalens vestside, forbi den bratt kneisende Bergsundkoll, gjennom en granli og fram til et daldrag som kommer innefrå åsen med storskog utafør og bratte fjelllia annafør, kommer en like inn på et gårdstun med gamle laftede mørke hus omkring, — det er Amundstua.

Når en med bygdeveien er kommet inn på dette gårdstun er det intet som minner en om den tida som er, det er som en er rykket et hundreår tilbake i tida. Stue, stabbur, låve, fjøs, bastu og liuer opme utgarn, gammelt og solbrent alt, skakt iblant og — men av groft malmfurutømmer som hører de forrige generasjoner til. Høg tett skigard med lange staur rundt innmarka. Små grønne ruter i vinduet,

Bendik Amundstua og Ole Juvet.

Amundstua.

som kan være vanskelig å se gjennom selv i lyse dage. Flis og torv på takene.

Går en inn, kommer en inn i et stort kjøkken med peis, bjelker under taket, hyller til melkeringer etter veggen, dør til kove og anna rom.

Takbordene over bjelkene er glatte av puss og vaskning, men mørke av peisrøyk — de har ligget slik siden oldefarens tid og kanskje enda lenger. På veggen helt opunder taket henger et gammelt gevær, det er ei dobbeltløpet rifle laga av Mikkjel Haugen i 1870 åra. Det er siste børsa hans Bendik Amundstua som bodde her, den mest navngjetne bjørn- og elgjeger i dalen og på lang lei. Bendik er død nå, men en av hans sønner har fortsatt på gården.

Inntil for endel år sia var også stabbursveggen prydet med bjørneskaller, bjørnehund sto stri i band utmed veggen her, og elglårene hang gamle og spekne på stabburet. Nå er det egentlig ikke noe anna enn den gamle bjørnerifla som minner om at garden en gang var dalens gjeveste jegerheim.

Bendik var født på husmannsplassen Lia, under Bergsund gard. Voksen ble han gift med dottera på Amundstua, og da denne Olea var enbendings dotter, ble Bendik også ved garden, og kom til å bli der resten av sitt liv. Og ved at Bendik kom til Amundstua fikk han også høve til å dyrke jakten i stor stil slik som hans hug stod til.

Amundstua var gard å regne for med rettigheter av hovedbølet som er sjeldne å treffe på nå for tida. Av rettighetene var: vedfang, gjerdefang, byggefang, samt bråtesåning. Særlig det siste er en

sjelden rettighet og den bestod i at eieren av Amundstua hver vår kunne rydde så mye *bråte* ute i skogen til hovedbølet som det skulle til for å så ei tønne rug eller anna korn på. Det endte da også med tida titt at denne rettighet ble omgjort slik at Amundstua istedenfor denne rettighet fikk sig tilskjøtet et større havnestykke.

Bendiks sønn som nå driver Amundstua er i 50 åra, en grovlemmet mørkskjegget kar. Det er like-som noe av faren igjen i ham; spenstig, sterkbygget med breie skuldre, hukende gang, hardt furet ansikt med brei munn og sterke hvite tenner. Men slik som Bendik fikk sin hug til skogen og jakta, fikk Gabriel isteden sin hug til bygda og garden.

— «Jeg var nok med far noe på jakt og fikk være med å skyte flere bjørner, men det blev mest til at jeg måtte være heime og gjøra det som måtte gjøres her, — for han far var jo i skogen støtt, han. Så med åra kom jeg helt or — jakta, jeg,» sier Gabriel.

Jeg sitter med den gilde heimegjorte rifla på fanget, ser hvor primitivt, men likevel godt den er lagd til, den har greid det som ikke mange gerøver heretter kan greie.

— «Han far har skoti 9 bjørner med denna,» sier Gabriel, «og mangfoldige elg og andre dyr atve. Han far fikk enda han Mikkjel Haugen (Oppenhaugen i Herradsbygda) til å laga seg denna etterat det hadde gått vrangt noen gonger med den gamle munnladningsrifla. Dette er vri- og beinrifle og når'n Haugen hadda laga'a så skulle den være god, for'n Haugen var glup børsjesmed det. 20 daler ga'n far for'a dengang. Munnladningsrifla han brukte før dennane og som'n skaut det meste med, hadde en smed oppe i Hedalen laga. Det også var ei glup rifle som «gikk på». Smeden som laga den var selv en glup bjørnejeger, og det blev sagt at han hadde den egenskap at han kunne kjenne det på sig når han skulle gå og skyte bjørn, — og når han hadde kjent denna *otta* fikk han også alltid bjørn. Men engang denne skaut på ei and nede på vatne ved heimen hans hadde kula gjort vinkel da den råkte anda og gått like i sønnen hans som stod ute og drept denne. Også denne gang hadde han kjent denne «otte» på sig og trodd det var for bjørn.

Men med munnladningen var'n far oppe i mange kinkige hendelser og situasjoner. Men det gikk bestandig bra lell for det var vel ikke så han skulle daua for bjørnelabb, da så.

Det var inne ved Stillingsberje mot Flåbekk og ved Breikjennjuvet at Bendik hadde sine sikreste

bjørnestillinger, og det var her han skjøt sine fleste bjørne.

Innpå åsen der hadde også Amundstua sin seter hvor de om somrene låg med buskapen. En seterbu derinne på vollen hvor Bendik holdt til når han på alle årets tider var på jakt, ble kalt Bendikbua, den låg midt mellom Stillingsberje og Breikjennjuve.

Det hendte jo at Bendik iblant hadde arbeide som måtte gjøres heime på garden sommartida, og da måtte kvinnfolka som var oppe på setra passe Bendiks åter ved sia av seterarbeide, — se når det ble opkast på åta, for noe anna ble de ikke tiltrodd å gjøre. Olea — Bendiks hustru, var jo ofte med på jakt og var den som ellers oftest passet åta, den tid hun lå på setra.

En gang skulle Gunhild Strømmen, som lå på samme seter, gå og se til åta for Bendik. Gunhild var et gammelt herdet kvinnfolk som hadde vært ute for bjørn flere gange og som hadde moro av å se til Bendiks åter når det gaes høve. Før hun gjorde noe anna om morgenen drog hun derfor iveri til Stillingsberje for å se. Det var nok riktig grytidlig og mørkere enn det ellers pleide å være om morgenen ved de tider, gråskodde og duskregn kom innefrå fjella. Ja omsider kom da Gunhild seg da fram til stillinga, et tverrbratt berg over en myrputt, og tok til å stirre framover dit åta skulle ligge. Og som hun så derned syntes det da skafteleg ut som det skulle være ruska ved noe dernede; det låg bannstokker slengt både hit og dit! —

Gunhild krabba sig lenger utover berget for bedre å kunne se. Jovisst hadde det vært bjørn dernede; det kunne ikke være tvil om anna. Gunhild ble ivrig: «dette skulle pinadø bli greier», tenkte hun. Bjørn hadde vært her og kanskje var i nærheten, og'n Bendik var i bygda! Men helt sikker ville hun nå likevel være før hun tok kuten efter ham; — og så var det ikke helt sikkert an't enn hun var lite nysgjerrig sjøl heller; — spent på om den skulle være etsteds dernede. Så tøyde Gunhild sig enda lenger utover berget; tøyde sig for å kunne se like nedenunder, rakt kunne den jo ligge der, jo. Så tøyde Gunhild sig enda lenger utover det våte kvitmåsaberget, tøyde sig for å kunne se like nedunder brattveggen. Da var det at Gunhild sklei på måsan; sklei og rutsja utfor. Hun klora og klora i berje, men måsan fulgte bare med, så forttere og forttere rutsja det utover. Og før Gunhild nådde bakken under, hørte hun det skreik frå bjørn dernede. Gunhild blev stiv mest; skrekken jog mellom henne, ble vel slutten på livet lell, nå da — Gud hjelpe henne og alle heime heretter da .. Men som Gun-

hild lå der og venta på bjørnen og kom til seg sjøl, hørte hun bjørnebrølet lenger og lenger vekk, og da hun skottet opp fikk hun såvidt se bakenden dens forsvinne over myra i gråskodda .. Gunhild var falt ned like der den lå og fortærte åta ..

Olea, kjerringa hans Bendik, hadde lenge prata om at det skulle være moro å få se en levende bjørn, det var i deres unge dage. Så hendte det seg en dag at Bendik skaut en bjørn i nærheten av setra og like i en sti. Bendik var så på setra og henta Olea og sa, — at nå kunne hun få se bjørn, for det gikk en like oppmed her. Bendik slapp Olea føre oppover stigen og med ett visste ikke Olea av, før hun ser en bjørn som hang mot henne over en rotvelte med kjeften vilt og gapende. — Skyt! Skyt! Bendik, skrek Olea. Men Bendik bare stod og lo han. « — Å han flyg nok ikke på deg, den nane», sa han lunt. Det hadde stelt seg slik at bjørnen hadde blitt hengende over et vindfall, og atve hadde han stelt det slik at den såg levende ut, for å skremme Olea.

Engong holdt det på å gå galt med kameraten Bendik hadde med seg — en som het Ola Hasalhaugen. Ola hadde finni et hi en vinter og hadde fått med seg Bendik for å skyte bjørnen. De kom opp til hiet og tok til å stikke bort i hiopningen for å få bjørnen ut, men bjørnen ante nok at det var fare på ferde for ut ville den ikke med det gode. Så ble det til at Ola Hasalhaugen skulle stå utafør og passe på mens Bendik skulle gå opp på hiet som var under ei rotvelte, og stikke en staur ned i hiet og erte den fram med. Ja Bendik tok en staur og kjørte nedgjennom hiet til han traff bjørnen i hodet. Da lot den ikke vente lenge på seg. Bjørnen hivde sig så kvast ut av hiet av Ola bare streifa den med kula. Nå blev den rasende for alvor og vabba alt i ett, mens den skreik etter Ola. Det var djup laussnø så det var vanskelig å komme frem for bjørnen, likeledes for Ola som gikk baklengs undav bjørnen og ladde munnladningen påny. Ola ladde på spreng, såg intet om seg, hørte bare bjørnen som brølte og peset seg etter. Og mens dette stod på, holdt Bendik heksedans oppe på hiet; for det «forskafelige» var hendt; at da han skulle skyte bjørnen som raste etter Ola, så klikka børsa hans. — Det var tennhetta som hadde falt av mens han hadde arbeidet med å få bjørnen ut av hiet. Bendik såg bjørnen som kom Ola nærere og nærere inn på livet; — tendhettene låg i lomma — — å, bare han rakk! — — Nå var bjørnen

kommet like innpå Ola, og Ola var nesten ferdig med å la, skulle bare få på tendhetta, han og, — tok noen lange steg bakover halvt i sprang for å komme undav bjørnelabba som alt tok til å suse i lufta forbi ansiktet hans. Men da var det det «forskafelige» hendte Ola og, — et vindfall som låg langsmed og som nådde Ola like til «håmarsbøtene» (under knea) var i veien, og så datt Ola bakover i snøhaugen just som bjørnen skulle slå et slag som hadde nådd frem. Men så; — akkurat da bjørnen skulle hive seg over Ola som låg i snøhaugen og kavet og trodde sig evig fortapt, som han sia sa, small det oppefrå Bendik, og bjørnen seg sammen over Ola med ei grov rundkule i nakken. Således gikk det bra lell, og sia skjøt de to unger som var i hiet

Bendik kunne fortelle mye om hva han hadde lært av bjørnen i den lange tid han hadde streifet den etter livet. Bjørnen var urimelig lur, ja så lur at det gamle ord om «tolv manns styrke og tolv manns vett» ikke var noen urimelighet. Bjørnen var så lur og forsiktig at den flere gange for Bendik hadde plukket måsa av saksa som Bendik hadde lagt ut til den. Men Bendik brukte også kunster og knep og som oftest måtte den bite i gresset. Men det hendte jo at han måtte stelle med bjørner hele sommeren mest før han fikk dem i saksa.

Var Bendik glup etter bjørn, var han det ikke mindre efter elg, men det var så vanleg at det nær sagt var en dagligdags gjerning. I den lovlige elgjakt om høsten skjøt han optil 20 elge på 30 dage for sig selv og for andre skogeiere deroppe. Men Bendik hadde ord på seg for ikke å ta det så høytidelig med jaktloven, for manglet han kjøtt eller stundet på en fersk elg-biff så rusla han til skogs med rifla når tid det kunne være på året. Mange av bygdefolket var arge på Bendik for dette, og mangt et puds ble gjort mot ham av folk som kjente til ham, for å skremme ham frå denne ulovligheten han drev. Men dette hadde nok Bendik fått i blodet frå unge dage av og ble ved det til sin siste tid, det var liksom han syntes dette var hans rett. Under elgjakt en høst satt Bendik sammen med lensmann Bergsund — som forresten var hans gode venn —, storjegeren Ole Juvet og et par andre. Det var blitt drukket adskillige dot-super utover kvelden og Bendik var i sin beste stemning, — og kanskje ikke så beregnende som han ellers i det alminnelige pleide å være. Juven har jo hørt om Bendik og om alle de ulovlige jak-

tene hans og har nå tenkt å prøve ham og sier så i samtalen løp: «Du har vel skøti likeså mange ulovlig som lovlige elge, du vel Bendik?» — Bendik blir sittende som før, ser ned for seg grunnende og tenkende og ser ikke de andres vaksomme skjelm-ske øine, fatter ikke at han kan røpe seg og svarer: «Å nei, e kan nå vel ikke ha gjort det lell.» ..

Men dagen etter var Bendik like slø og gløgg igjen og kanskje litt arg og ved sia av og fikk høve til å hevne seg. Ole Juvet gikk med sin hund og fikk tak på en elg som ikke ville stå. Men elgen tok mot det sted hvor Bendik stod på post, ja like forbi ham måtte den ha gått; men ingen skudd kom. Da lensmannen etterpå litt arg spør Bendik om han ikke såg elgen svarer denne: «Jo e såg nok noe atti'n, men e fikk ikke anlegg.» Men dette hørt nok unektelig litt rart ut når det gjaldt Bendik, syntes de alle. Men noen dage etter elgjakta stod gamlelensmann nede på gården og prata ved en av naboene sine. Da får de høre en elglos oppe i køll'n der hvor Bendik «ikke hadde fått anlegg,» og litt etter et skudd. Da står lensmannen litt og lyer, som for å høre etter mer deroppefra, men da han intet mere hører sier han: «— Han fikk nok anlegg idag, han Bendik.» — Men sia kom det ut at denne elg hadde Bendik hatt gående oppe i Amundstukøll'n heile sommeren, og da den var feit og fin, ville Bendik ha den for seg sjøl. Derfor skjot han den ikke da flere andre skulle være med å dele og langtfra da Ola Juvet var med

Amundstua var et gjestfritt hjem, det var likeså et ofte besøkt sted av ungdom og eldre. Bendik var en glimrende forteller og da det var en mann som grunnet sine mange storbedrifter som jeger, var noe

av «bygdehelt», var det mange som kom til Amundstua av den grunn. Det fortelles om Bendik at når han fortalte, brukte han slik iver og geberder under fortellingen at han hadde hele kroppen i bevegelse. Det var således en historie Bendik fortalte som sia har blitt kalt «historien m Blankrev-bjønn». Det ble slik at losjerende som var i Amundstua ville høre denne historien og alltid falt sig slik at de ville høre den etterat Bendik hadde lagt seg om kvelden. Ja, ettersom Bendik fortalte og ble mer og mer ivrig, kulminerte det alltid med at Bendik hivde sig halvt oppe og til sia med armene rett opp slik at «blanke reva» kom tilsyne under skinnfellen. Således blev det historien om: «blankrevbjønn».

Om Bendiks kone Olea fortelles det også at hun var et særpreget hardt menneske som aldri var redd noenting hverken bjørn eller naturkrefter. Når det var uvær med lyn og torden, likte hun seg allerbest, da tok hun skammelen og satte seg på trammen. Lynet var det vakreste hun visste! — det var krefter det, mente hun

Bendik Amundstua levde til han var 90 år gammel, da døde han av åreforkalkning, en sykdom han hadde lidd av i flere år. Denne sykdom gjorde ham også halvt tusset i de siste av hans leveår og tok hardt på ham. Men jakten hadde Bendik i blodet til sin siste stund, og gang på gang kom han bort til nabogårdene og meldte elg eller bjørnefall; — «de måtte bli med med hest og få den kjørt ned.» Det siste dyrefall, han kom til sin venn gamlelensmann og meldte, var en bjørn, en «gullbjørn»; de måtte hente den strast!», sa han.

Einar Heimås-Dokken.

Til **JUL** skal de fleste ha noget nytt!

Vi tillater oss å anbefale vår forretning som et fordelaktig innkjøpssted for følgende varer:

Kjolestoffer for voksne og barn. **Kjoler og kåper** for voksne. **Undertøi** i ull og bomull for damer, herrer og barn. **Strømper** i et enestående utvalg for voksne og barn.

Lakenstaut, bolster, teppetrekke, duntepper, vatt-tepper, ulltepper til meget rimelige priser.

Golfjakker,
damejumper,
pikejumper,
gensere og pulovers,
for voksne og barn.

Kom og se!

HØNEFOSS
TELEFON 100

OLE KAARSTAD & CO.

STORGATEN
TELEFON 100

RINGERIKES SPAREBANK - Hønefoss

● Oprettet 1833 ●
Stedets eldste bank

Mottar innskudd og utfører alle almindelige bankforretninger
Checks utstedes på inn- og utland
Sikkerhetshvelv

Apoteket Bien

W. KOREN LUND

HØNEFOSS

Gjør Deres innkjøp i kolonial
hos

A. Løchen a/s

TELF. 30

GRUNNLAGT 1855

TELF. 30

JOH. KULLERUD, Hønefoss

Bakeri & Konditori

Kafeen i II etasje anbefales

TELEFON 183

*Kjøp i år Deres julegaver
i Hønefoss.*

LÆRVARER

KOSMETIKK

PAPIR

KULTUS TELEFON
7 3 7

J. B. GRØNLIE, Hønefoss

Farvehandel.

||| FARVERI |||

OG

||| RENSERI |||

Bli kunde hos Qvist!

Bøker, papir, trykksaker
av enhver art

Bygdefolk, se innom

ARNE QVIST

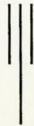
BOK- OG PAPIRHANDEL

Hønefoss

Telefon 605

Ringerikes Blad

Grunnlagt 1845

Eneste lokalavis på Ringerike!

er bladet for Dem!

*Alt som hender i distriktet
finder De først hos oss!*

Repr.: Norsk Sprengstofindustri
Ulefoss Jernverk

HØNEFOSS

A/S Hønefoss Teglverk & Kalkfabrik

– Under samme ledelse –

Telf.: Centralbord: 34 - 112 - 264

Teglverket direkte: 264

JERN – JERNVARER – BYGNINGSARTIKLER
MALERVARER – KJØKKENUTSTYR – BRENSSEL

HOLE SPAREBANK

OPRETTET 1861
HØNEFOSS

*Innskudd
mottas til høieste rente*

Forøvrig utføres alle
almindelige bankforretninger

Kjem du til Hønefoss

Gå innom

HØNEFOSS KAFFISTOVA

der du fær god og billig mat

MARTHA NÆSSET
TELEFON 2 2 6

HØNEFOSS OG OPLANDS KREDITTBANK A-S

OPRETTET 1933

Aktiekapital kr. 830.000.00, fullt innbetalt

Forvaltningskapital, kr. 9.000.000.00

Innskudd mottas til høieste rente

Lån bevilges mot betryggende sikkerhet

Forøvrig utføres alle slags bankforretninger

TH. GRANUM

HØNEFOSS
TELEFON 219

Skotøiforretning

HØNEFOSS KAROSSERIFABRIK A-S

*Buss - Varebil - og Lastevognkaros-
serier - Reparasjoner - oplakering*

Specialitet:

Understell i special Stålprofiler.

TELEFONER: HØNEFOSS 79 og 650

Høstens nyheter

NB. Dresser leveres
også etter mål.

i dresser, frakker, hatter, luer, skjorter, slips,
ankommet i største utvalg.

Avlegg et besøk og De vil finne at prisene er lavest hos

S. A. E L V S V E E N
ST. OLAVSGT. 1 HØNEFOSS

Nå som før må De holde en stor avis!

Buskeruds Blad

er **STORT** men **BILLIG** og har hver dag en
fyldig spalte med lokalnytt fra Ringerike

Utbringes på dagen i Hønefoss, Norderhov,
Haugbygd, Åsbygda, Hval, Hofsfos, s Hen,
Hallingby, V. Ådal, Sokna, Jevnaker.

Stikk innom

Buskeruds Blad

Hønefosskontor og tegn et abonnement.

Kr. 0.40 pr. uke, - kr. 1.70 pr. mnd. - kr. 5.00 pr. kvatal.

JOH. E. BYE

BOKHANDEL - PAPIRHANDEL

HØNEFOSS

Årets nye bøker og julehefter i stort utvalg!

NYHET!

Nu kan De få sydd konfeksjonsdresser etter mål
og med prøvning her på nymontert fabrikk i for-
retningen. Likeså skreddersøm.

Stort, solid lager av dressstoff og forsaker
innkjøpt direkte i 1ste prisklasse.

En gross og en detail.

RINGERIKES MAGASIN

I. R. SKØIEN

CAFE CIRO

Innehaver: A. Harstad.

Byens mest besøkte spisested.

God mat til rimelige priser.

FATØL - VIN Telefon 641

HØNEFOSS SPAREBANK

Mottar innskudd og utfører almindelige bankforretninger

M. SØRENSEN

HØNEFOSS

PØLSEMAKERI — SLAKTERI — RØKERI

TELEFON 89 - 84 - 297

Fordelaktigste innkjøpssted av kjøtt, flesk
og pølsevarer, samt beste utvalg i pålegg.

Grand Hotell & Cafè

Godt kjøkken.

Mottar selskaper og bestillinger
for arrangements i hjemmene.

Telefoner 73, 179, 426

Årlig melkemengde:

7 MILLIONER KILOGRAM

Produksjon av smør, goudaost, edamerost,
nøkkelost, pultost, fløteost, mysost, prim.

Kulturmilk og iskrem.

Ny ostesort: Ringeriksosten Edda.

Gullmedalje for
goudaost.

▼
På landsutstillingen i
Bergen 1933 opnådde
meieriet høieste ut-
merkelse for smør og
ost. Moss 1937 — ut-
stillingens store sølv-
pokal for den beste
goudaost.

OLAF GANDRUD

FARVEHANDEL

TLF. 450

TLF. 450

Malerverar, droger,
vaske- og toiletartikler.

Vintersportsartikler

hos

PETTER BENTZEN

SYKKEL- OG SPORTSFORRETNING

Mekanisk Verksted.

HØNEFOSS

TELEFON 262

Prektige julegaver!

Kjøp Ski og Skøiter til Små og Store.

*Det største utvalg!
De laveste priser!*

Hockeyskøiter med støvler
Hockeykøller og baller

Kunsthøpskøiter
Løngdeløpskøiter

Kjelker
Sparkstøttinger,
3 størrelser
Brodder
Sparkjern

Stek og kok med

Jena glass!

Det moderne og
renslige kokekar.

De får det hos oss.

Skier, splittkein, ask, hickori
Furuski for barn
Bindinger, alle sorter
Skistaver, racer og alm.
Skistaver for barn

Thoresen & Berg
HØNEFOSS • TLF: 545 610

